

Slovenski

GLASNIK.

Lepoznansko - podúčen list.

List 6.

V Celovcu 1. junija 1868.

Letnik XI.

Kaj se po svetu godí. *)

(Slovenska národna.)

Oj svetel, svetel grad stoji,
Pred gradam so lipa tri,
Pred gradam so lipa tri;
Pod lipam zbor častit sedi:
V sredi svetli gospodar,
V sredi svetli gospodar!
Rožič zvit prime v roke,
In piska, — tresejo se gore.
Pervič zapiska, zaroži,
Perv služabnik tu stoji.
Kaj se, kaj se po svet godí?
Povej nam zdaj služabnik ti!
Jez pridem iz perve dežele,
V nji vesel dobri ljudje,
Z celim svetam v mir žive.

Drugič piska, zaroži,
Drug služabnik tu stoji.
Kaj se, kaj se po svet godí?
Nam razloži sluga ti!
Jez pridem iz druge dežele,
Ker Polkonji so doma,
Za vojske navajeni;
Kot blisk so urni in strašni;
Pesoglave uganjajo,
Ki nič človeškiga ne vedo.
V tretjič piska, zaroži
Tretj služabnik tu stoji.
Kaj se, kaj se po svet godí?
Nam razloži služabnik ti!
Jez pridem iz tretje dežele,

*) To narodno pesem priobčujem iz zeló obširnega rokopisa Stanko Vrazovih narodnih pesem. Po bliže bom ta rokopis opisal v „Slovenskem gospodarju“. Ta narodna pesem je po svojem obsegu tako mitologična, da jej bo težko para najti v slovenskem narodnem pesništvu. V rokopisu ni zaznamovan ne zapisatelj te pesmi, ne kraj, kje, in ne čas, kdaj se je zapisala; zapisatelj bi se dal morebiti po rokopisu najti. Kar se tiče kraja, menil bi jaz, da se je pisala na Gorenškem, brž ko ne v Kamniški okolici, in sicer med leti 1840. do 1844. Prej zató ne, ker bi jo bil Stanko Vraz gotovo vrstil med svoje leta 1839. izdane narodne slovenske pesmi, da je bila že poprej v njegovih rokah, in ker je v gajici spisana, ki je bila pred letom 1840 pri nas Slovencih še zeló redka. Pozneje od leta 1844. se pa zató ni zapisala, ker rokopis sploh le malo pesem obsega, ki so bile pozneje od leta 1844. zapisane; najmlajše so od leta 1847. Od iste nepoznane roke bom priobčil še dve v mitologičnem obziru ne manj važni narodni pesmi z naslovi: Bernekarjev grad in sv. Marjetica in sv. Jurij orožnik. H koncu še to omenim, da sem pesem točno od pičice do pičice prepisal ravno tako, kakor se nahaja v rokopisu.

V Zagrebu dne 6. maja 1868.

F. Kočever.

Ker doma velik ljudje;
 Gore na gore znašajo,
 Prot neb' sopihajo in šturmajo,
 Pa kolkor viš' se vzdigjejo,
 Hujš jih strele bijejo.
 V četertič piska, zaroži,
 Četert služabnik tu stoji.
 Kaj se, kaj se po svet godi?
 Nam razloži služabnik ti!
 Jez pridem iz četerte deže,le,
 Ker tice kraljestvo si drže,
 Železne kljune, parklje 'majo,
 In s pogledam otrovajo;
 Med sabo v strašni vojsk' živé,
 Ko toča merlič na tla lete.
 V petič piska, zaroži,
 Peti služabnik tu stoji.
 Kaj se, kaj se po svet godi?
 Razloži nam služabnik ti!
 Jez pridem iz pete deže,le,
 Ker si zver' kralja držé,
 Vsaka želi več imet,
 Pa mora še za se v strah' živet.
 Večanje t'lenje noč in dan,
 Šrečen, komur to ni znan'.
 V šestič piska, zaroži,
 Šest' služabnik tu stoji.
 Kaj se, kaj se po svet godi?
 Nam razlož, služabnik ti!
 Jez pridem iz šeste deže,le,
 Ker gospodarjo modre glave,
 Skrivnosti pretuhtujejo.
 Sivobrađci znajo govorit,
 Kakor bi rožce sadil,
 Njih bi zmiraj lahko poslušal,
 De b' ne jedel in ne pil.
 V sedmič piska, zaroži,
 Sedm' služabnik tu stoji.
 Kaj se, kaj se po svet godi?
 Nam razlož, služabnik ti!
 Jez pridem iz sedme deže,le,
 Ker junacije kraljujejo.
 Koder kol po svet gređo,
 Junaške pojejo, godo.
 Nič jim pretežko ni
 Si zaslužit kaj časti.
 Kamur doseže kol morje,

Njih bendera se permole;
 Svetinje jih spremljajo,
 Pred nesrečam varjejo.
 V' osmič piska, zaroži,
 Ena ptica perleti.
 Kaj se, kaj se po svet godi?
 Razloži nam ptica drobna ti!
 Jez pridem iz osme deže,le,
 Kamur od tod nihče ne gre.
 Divice kakor tud' žene
 Same brez mož kraljujejo.
 Njih lepoti je vse krotko,
 Bodi si zver, al kar živo.
 Njih dežela Kolovozia
 Z zlatmi hrib' ograjena;
 Po zlatim pesk' vode teko,
 Rožce božji duh dajo.
 Ko b' kdo 'tel dežel' vzeti,
 Bi mogel umret brez milosti.
 Viši z neba bi b'li nam pomoč.
 Poterjenje mira ti dam pisano,
 S čisto kervjo, podpisano,
 De v Čari gori ni zbrisano.
 Devetič piska, zaroži,
 Račica bela perleti.
 Odložila tri peres,
 Deklica je kot z nebes.
 Kaj se, kaj se po svet godi?
 Razloži nam deklica zdaj ti!
 Jez sim iz devete deže,le Jelenica,
 Do nas nobeden prit' ne zna.
 Jez ti za gotov povem,
 Per nas žene kraljujejo,
 Ki več ko drug ljudje vedo.
 Per nas možake je dobit,
 Ki černo šolo znajo učit,
 Sebe in kraljestvo skrit.
 Potlej je odperla škatelco,
 Iž nje potresla štipico;
 Zginila je Jelenica,
 De se ni vedlo kod in kam,
 Ko blisk je odletel dam.
 Svetli gospodar tako govori:
 Z ženskim se ne bojujemo,
 Mirne per miru pustimo;
 Pesoglavcov ne potrebujemo,
 In tako per mir ostanemo.

Gregelj Koščenina.

(Obraz iz domačega življenja; spisal J. P.)

(Konec.)

Ljudjé so se mi povsod posmehovali, rekoč: „Vidite, tako-le morate vozariti po svetu, kakor mladi Koščenina.“

Sam hudiman vé, kako so uni bradači igrali, toliko vem, da je eden izmed njih vedno zrl v zrcalo, ki je viselo njemu nasproti. Jaz pravim, da so bili, — Bog in sv. križ božji, — s hudobo v zvezi, drugače ni mogoče.

Pa to ni bilo še največe hudo, ki me je zadelo; saj sem imel domá še štiri bistre konjiče in lepo posestvo; — čakalo me je še vse kaj hujšega.

Odkar me ni bilo domá, prišel je v vas mlad žolnir, ki je hotel premeriti naš gorati svet, in naselil se je pri sosedovih v gornjej sobi. Da bi ga bil muri prej popil! — Mladi gospodič je bil precej čedne postave: velik, vitke rasti, z dolgimi, črnimi lasmi in majhenimi, črnimi brkami pod nosom. Razun tega je nosil lepo ogersko suknjo, vso ožnorano, in pušil iz dolgocevne pipe, ki mu je segala skoraj do tal. Dekleta po vasi so sploh rade za njim pogledovale in marsiktera si ga je na tihem želela, da bi bil njen mož.

Jaz nisem nič hudega slutil in zahajal sem zopet k sosedovim, kakor prej. Le Anica, ta je bila nekako drugačina; nekako posmehljivo se je šalila z menoj, in kedar sem kaj omenil o ženitvi, djala je: „E le počakaj še, da se drugopot zmeniva“, in jela je peti:

Le počakaj, le pojenjaj,

Da se vremce sprevedrí.

Pa dečva ni mislila, da

Vremce se je sprevedrilo,

Ljubega več k meni ni.

Žolnir in Anica sta se vedela povsod tako pazno obračati, da živa duša ni mogla nič slutiti.

Preteklo je nekaj mescev in jaz sem moral za nekaj dni na Štajarsko, kjer sem imel mrvo pokošeno na travnikih. — Domú prišed, sedel sem nekega jutra pod kozolcem in brusil slamorezno koso, ko pride stara Ovsenarica mimo in pravi: „No, Koščenina, ali ne greš nič k sosedovim, danes imajo botrinjo?“

„Kakošno botrinjo?“ vprašam jo.

„I no, krst so imeli“.

„Krst?! — Čegav krst? Menda se norčujete z menoj, mati; vi ste še vedno poredna, kot ste bila, čeravno ste že stara“.

„Ne, nič se ne norčujem, res je res; Anica je povila prav zalega fantka“.

„Pojte se solit, saj ni dolgo, kar sem bil ondi, bil bi vendar kaj vedel“.

„Je-te, pa je vendar le takó. — E jaz sem dobro vedela to reč z žolnirjem, če me tudi imajo ljudjé za neumno. Le čakaj, da ti povem, kar sem videla s svojimi lastnimi očmi, pa mi boš gotovo verjel. Le-tam, ko še tebe ni bilo domu z Nemškega, ali kjer si že bil in prodajal smolo, nesla sem že pozno zvečer perilo svojej hčeri, ki služi pri Hudoretu. Domú gredé sem počivala doli-le na travniku pri vašej vrbi, ker me je že zelo sapa silila in nisem mogla več dalje. Molila sem roženkranec in potem še nekaj očenašev za srečno zadnjo uro; kajti dobro véim, da ne bom več dolgo krevsala po svetu, — ko prideta po brvi sem žolnir in Anica, držé se za pod pazduho. Mene nista videla, ker me je ravno zakrivala vrbova senca. Prišed na stezo, obstala sta, objela se in potem je zbežala Anica urno, kot srna domú, žolnir pa jo je zavil po travniku gori za vodó. „O ti prismoda mlada ti“, djala sem gledaje za dekletom, „kako si vendar abotna. Sedaj misliš, da imaš vse na svetu, ko se ti prilizuje ta beluh, ali pozneje boš videla, kako si bila nespametna, in kesala se boš, kakor se je že marsiktera“. Po tej naključbi sem izvedela vse, kar še nihče v vasi ni vedel, povedati pa nisem hotela nobenemu nič, da ne bi se bilo reklo: „Ovsenarica je že stara, kakor zemlja, pa le še rada klepeče in obrekuje“. — Ali se ti je sedaj že zvedrilo v glavi, ali ne? Legala ti ne bom, vse je gola resnica, in ko bi treba bilo, lahko prisežem na to“.

„Že dobro, mati“, pravim, „zakaj mi pa niste prej povedali?“ Kakor nor zaženem kosó od sebe in taka jeza me je zgrabila, da bi bil vse razbil. — Sedaj res ni bilo videti nekaj dni sem Anice, tudi v nedeljo je ni bilo v cerkvi, ljudjé pa so stikali glave skupaj in si pravili: „Košččina je po svetu vrabce streljal, doma so mu pa golobje uhajali“.

Jel sem prevdarjati, kaj bi bilo začeti. „V úho naj me piše svet“, djal sem, „prodal bom vse, kar imam in zapil, potlej bo vsaj konec; kdo se bo neki ukvarjal s to beračijo“.

Bil sem res tako aboten, kakor sem sklenil. Prišel je neki Štajarec in jaz mu prodam posestvo, samo konje in véliki voz sem si obdržal. Dobil sem lepe denarce, čeravno me je Štajarec dobro oplahtal, in rekel sem sam pri sebi: „Košččina! sedaj si pa le privošči še nekaj dobrih dni, naj se že pes obesi, potlej bo pa že kako, če dobro ne pa slabo; živel boš že, saj še niso nikogar živega v zemljo spravili“.

„Kupil sem si irhaste hlače, črevlje iz telečinje, bržunast prusnik z debelimi, srebernimi gumbi, sukнено kamižolo in kosmatega kastorca s svilnatimi prevozi. Tako opravljen sem šel v nedeljo popoldne k sosedovim poslovit se, in dal sem za deset bokalov vina. Vse je bilo pijano in jaz tudi. Anica se je jokala, ko sem jej pri slovesu segel v roke, jaz pa sem se smejal mislé si: „vendar si ga staknila!“ Žolnirja takrat ni bilo nekaj časa v vasi, sicer bi mu bil gotovo za odhodnjo koščice preštel.

Drugo jutro vprežem konje in „hij belec!“ poženem proti Celju. Ondi sem naložil raznega blaga ter vozaril počasi skozi Ptuj in Varaždin proti Kaniži; imel sem naloženo za v Pešt. V Varaždinu so me vozniki prosili, da bi jih počakal nekaj dni, da bi potem skupaj vozarili, jaz pa sem djal: „Če ne greste koj, pojdem pa sam“; in še tisto popoldne sem odrinil dalje.

Bilo je že mračno, ko privozim do nekega gozda. Temnilo se je vedno bolj in bolj, zvezde so se prikazovale na nebu in mesec je svetil skozi gosto drevje. Konji so jo še dobro mahali, jaz pa sem ležal na vozu in žvižgal. Sedaj zagledam v daljavi od mesečine razsvitljeno kočo kraj ceste in majhina lučca je sijala skozi okna. „Tu bo gotovo kaka čarda“, menil sem, „lahko bom pokrmil in napojil konje, potem pa pojdem zopet dalje“.

Kmaló sem se približal koči. Starikav dedec pride ven s svetilnico v roci, izpreže mi konje ter je priveže h kupu sená, jaz pa stopim v bajto, da bi večerjal. — Bil sem to noč nenavadno truden, torej sklenem ostati čez noč v krčmi in še-le drugo jutro zgodaj odriniti dalje. Krčmar, poraščen, čokat dedec, čegar sovje oči niso nič kaj poštenega obetale, pelje me pod streho po polomljeni lestvi in ondi pokaže majhino sobico s slamnato posteljo. Vstopim se k oknu, da bi po svojej navadi pokadil pipo tobaka pred spanjem, pa kaj zagledam? — Spodej pod košatim drevesom je stalo nekaj čudno opravljenih ljudi, njihov včasih precej glasni pogovor je naznanjal, da se nekaj važnega pomenkovajo. „Danes si pa morda naletel“, pravim sam pri sebi, „ta-le drhal se mi zdí zeló sumljiva“. Ko pa tudi ženske med njimi zapazim, potolažim se nekoliko mislé: „E to so cigani, ti si ne bodo dokaj upali, saj pridejo gotovo kmalo vozniki tu mimo“.

Ravno sem se hotel razpraviti ter iti k pokoju, ko se lahko odpró duri moje stanice in mlada ciganka črnih las, ki so jej viseli po plečih, prilezla je tiho noter. Oči so se jej svetile kot žerjavica, položila je prst na usta ter s tem naznanila, naj molčim.

„Baratom!“ djala je potihoma stopivši k meni, ti si v veliki nevarnosti. Moji ljudjé doli-le pod drevesom so izvedeli, da imaš mnogo denarja in sklenili so te umoriti in oropati. Jaz sem te videla skozi okno in tvoj ponosni, krasni obraz bil mi je tako všč, da sem sklenila rešiti te, če bo mogoče. Pojdi barátom, pojdi zali mladeneč, ubogaj me!“ djala je ljubeznjivo in mi zrla srpo v oči. — „Moji ljudjé“, nadaljuje potem, „sedaj pijó in plešejo spodaj veselé se dobrega ropa, torej urno za menoj, ne trenutka ne smeva izgubiti“. —

Jaz jej nisem koj zaupal; ko me pa siloma prime za roko in vleče iz sobe, šel sem za njo. Spodaj je nastal res velik šunder: hripavi moški glasi in divje pesmi so se razlegale po temnej noči. — Ciganka pripelje me do majhinih vratíc. Tu stopi ona prva na vejo bližnjega drevesa in od tod spusti se na tla. Jaz storim ravno takó.

„Sedaj pa le za menoj!“ šepnila mi je, „če ne — sva obadva zgubljeni“. Tekla sva, kar so dale nogé, proti gozdu. Dober strehljaj unkraj bajte pri nekem plotu zastopi nama pot v črno plahto zavita baba in jame na vse grlo vpiti. Moja rešiteljica nekako bolestno zaječi, jaz pa ne pomišljam dolgo, ampak izderem svoj nož iz nožnic in, ko bi trenil, prerežem babi goltanec, da se zgrudi grgraje na tla.

„To naju bo morda rešilo“, pravi mi ciganka, „pa vendar dvomim; uni v krčmi so nemara čuli vpitje in prišli bodo gledat, kaj je; potlej pa ni nikakoršne rešitve več upati. Oni se bodo hudo maščevali“.

Tekla sva neprenehoma dalje ter prišla že daleč v gozd, pa bilo ni še od nikodar znati, da bi naju sledili.

„Počijva si tu nekoliko“, pravi mi ciganka, „kajti najina pot je še dolga, preden prideva v varstvo“. Vsedevala se pod debelim hrastom in ciganka prične po kratkem molčanju: „Veš, prijatelj, jaz ne bi te bila rešila, ko bi se to ne bilo zgodilo iz maščevanja. — Bila sem prej pri nekej drugi ciganski družini in ondi ljubila brhkega mladenca, ki je bil tebi zelo podoben. Moj sedanji načelnik pa me je pozelel za svojo ljubico in pri nekej priložnosti siloma odpeljal s seboj, mojega ljubimca pa je umoril. Večkrat sem poskušala ulti, pa se ni dalo, danes pa so bili vsi zatelebani v té, torej me ni nihče dosti pogrešal in tudi stara ciganka, ki me je vedno čuvala, in katero si ti zabodel, odstranila se je bila nekoliko; bila je že pijana“. Žareče oči so se jej še bolj posvetile pri teh besedah in bolestni vzdihljej dvignil se je iz njenih prsi. —

Sedaj se začuje nenadoma neko šumenje že blizu naju. Urno planeva kviško in hitiva dalje. „Za nama so“, djala je polglasno ciganka, „ne vem, če jim uideva“. Najine moči so jele pešati, oni pa so se vedno bolj bližali in tu pa tam sem že razločil kako podobo med drevjem.

Dospela sva do širocega in zelo globocega prekopa. Ko bi trenil, bila je ciganka na drugej strani, jaz pa se spotaknem in obvisim na nekem grmu. Dekle mi hiti na pomoč, ali zdajci počí puška in ciganka zvrne se mrtva v prekop. Napenjaj sem vse moči, da bi prišel na drugo stran, pa zastoj. Kmaló me obsuje cela drhal ciganov in trde pesti so padale po mojih plečih in glavi. Videl sem, kako so se svetili dolgi noži v njihovih rokah, in bleda smrt mi je bila že živo pred očmi. Vzeli so mi denar, potem pa me vlekli s seboj; ne vem, kaj so namerjali z menoj. Njih načelnik mi je grozil vedno z nožem in se mi zaničljivo posmehoval, jaz pa sem djal: „Le umorite me, saj je najbolje, ker ste me čisto obropali, saj mi ni več živeti“. Dan se je že jel delati, ko me pritirajo nazaj do ceste. Ozrl sem se po bajti in po svojih konjih. Čarda je stala še ondi, konj pa ni bilo več. Bog vedi, kod so se že vozili cigani ž njimi. — Od Kaniže sem se približa nekaj voznikov. Cigani mi zagrozijo, naj ne črhnem besedice, sicer je po meni, jaz pa sem si mislil: „Če Bog dá, sedaj se morda rešim“. Ravno smo jo zavili

prek ceste in vozniki so se že tudi približali za dober streljaj. Jaz mahnem z rokama krog sebe, kar sem imel moči ter odbijem prva dva cigana od sebe, potem pa stečem, klicaje pomoči proti vozém. Srečno sem jih dotekel; cigani pa videvši, da me več ne vjemó, izgubili so se nagloma v gozdu.

In kaj menite, kdo je bil med vozniki? Korošec, moj nekdanji tovarš.

„O ti prebita reč ti, kaj pa že ti tu delaš med cigani, Koščenina?“ pravi mi ves zavzet.

Povem mu ob kratkem kaj in kakó, ter ga prosim, naj bi me vzel na voz. — „O ti siromak ti“, djal je, „ti imaš res posebno srečo na svetu. Nič ne obupaj, ker si prišel ob vse premoženje, pojdi sedaj k meni služiti, saj ti ne bo nič hudega: denarja boš imel dovolj, družega ti pa tudi ne bo manjkalo“.

Spoznal sem resnico njegovih besedi in prevzel pri njem hlapčevsko službo, katero sem opravljal petnajst let, potem je pa vožnja nehala in Korošec umrl, jaz pa sem ostal siromače na svetu po svojej neumnosti. Če sedaj kak krajcar kje vjamem, zapijem ga koj, kajti v pijanosti pozabim nekoliko svojo nesrečo“.

„Kaj pa je bilo z Anico?“ vprašam ga.

„Kaj? Žolnir je šel rakom žvižgat kmalo potem, da ni bilo več ni duha ni sluha o njem. Njeni stariši so zabredli v dolgove in vse zapravili; ona pa je ostala reva, še bolj, nego jaz. Sedaj berači po svetu pol slepa in vsa razcapana, in kedar se srečava, ogneva se eden drugemu, ker naju obá jezi, da sva si eden drugemu kriva nesreče.“ —

Takó vidiš, ljubi moj Jurij! „živi se po svetu“, djal je Koščenina svojemu, prej tako hudomušnemu tovaršu, ki se je pa sedaj že popolnoma iztreznil; — izpil ostalo vino ter zapustil krčmo, midva s stricem pa sva se tudi odpravila, saj je bilo že čas. Koščeninina povest pa mi je ostala živo v spominu in večkrat sem se je spomnil v težavah ter djal: Sic transit gloria mundi!

Mlada ciganka.

(Zložil Andrejčekov Jože.)

Prišel sem v deželo ogersko široko,
Videl ondi Nitro, Donavo globoko.

Prišli bodo časi, časi zaželeni,
Da domú poromam k ljubici ljubljeni.

Zabil bodem tebe, Ogerska sloveča,
Zabil tebe Nitra, Donava dereča.

Zabil pa ne bodem trate blizo Ača,
Kjer stoji visoka lipa trivrhoča.

Starosti so veje jele že trohneti,
Vendar je vihar ne more še podreti.

Pod to staro lipo vsako noč sedela
Mlada je ciganka, deva zagorela.

Strunice po citrah vbirala je smelo
In po črnej noči petje je donelo:

„Oh pridi, pridi bleda smrt,
„Ogri me mrtvaški prt,
„Saj na tem svetu sreče
„Ni za-me več cveteče.

„Le v grobu čaka sreča me,
„Kjer minejo težave vse,
„Kjer hode me gomila
„S preljubim spet združila“.

Vtihnila je pesem, struna je zastala,
Pevka je na veke ondi zadremala.

Dnevi so potekli, leta so minila,
Več se ne glasi pod lipo pesem mila.

Še stoji tam lipa, lipa trivrhča,
Kamor se pogosto moj pogled obrača.

Spodej je gomila vsa že pomandrana,
Kjer leži ciganska deva zakopana.

Ozir na Podhalane.

(Iz poljskega poslovenil Fr. Celestin.)

Lega vsacega kraja in njegovo vremenstvo ima najvažniši vpliv na življenje in djanje tamošnjih prebivavcev. Resnico tega nam kažejo najbolj gorati, visoki in z globokimi dolinami prepreženi kraji, po katerih tekó bistri potoki. Ostro podnebje, rastline in zveri dajejo krajem lastno podobo in človeku čisto poseben značaj. Ta resnica se popolnoma potrjuje pri gorjancih, stanujočih na severno-vzhodnih rebrinah tatranskih gorá, ki se sami med seboj Podhalane nazivajo od hal ali hol*) ali visocih golih gor, ki se dvigajo še nad mejo, kjer neha les. Od gorjancev v nižih gorah naseljenih in od prebivavcev ravnin se imajo različne ter je imenujejo Lahe. Navadno si mislimo naš narod razsejan po neizmernih ravninah ali po manjih bregovih naseljen, in nikdo ne pomisli, da bi imelo to ljudstvo

*) Samoglasnika a in o se v govoru družita v glas, ki se v pisanji ne dá znanovati.

tudi selišča sredi visocih planin in tako bilo po življenji in po šegah podobniši Tirolcem, Švicarjem, francoskim in španskim gorjancem pirenejskim ko Krakovčanom ali Mazurom, s katerimi je veže samo skupni jezik.

Bližaje se Tatri dvigajo se zmeraj bolj gore, preprežene z globokimi dolinami, in po njih se raztezajo kakor trakovi dolge vasi; včasih se prav težko zvé, kje se začenjajo ali končavajo, ker mej nimajo med seboj. Navadno ima vsaka hiša gospodarska poslopja v bližavi, njive pa v dolinah ali po bregovih; včasih pa stojé tudi posamezne hiše v bregu sredi drevja. Težko je torej včasih zvedeti v gorah imena vasi, ker jih stanovavci sami ne vedó; znano jim je samo, kako se imenujejo rodbine. Kje stanujejo Janikovi, Toporovi, Gasieniči, Kalatovi, Mrožkovi — to se lahko zvé; ali težko je zvedeti, v katero vas se štejejo sem ter tje poraztaknjene hiše. Hiše in gospodarska poslopja so prav čedna in prijetna, postavljena iz hlodov in z deskami obita. Okna so precej velika in imajo čiste šipe; ni videti tu onih umazanih ilnatih koč, tako navadnih sredi najnižega polja okoli Krakova ali Mazovša. Zeló pospešujejo to čednost obširni gozdi, najbolj pa delavnost in neka prizadevnost prebivavcev za rednost in čednost. Kakor od zunaj, vidi se tudi znotraj vse čedno. Navadno loči stena dom na dva dela, v prvem je črna izba, v drugem bela, in potem še izbica za hrano odločena. Prva je navadno obširniša in vsa ukajena; prav črna izba je, in ima na enem koncu ognjišče, od kterege ne uhaja dim skozi dimnik, ampak plazi se po vsej izbi in skozi duri uhaja. Kedar na ognjišču gori, vstaja dimni oblak nad polovico izbe plavajoč, in kdor se ga ne privadi, ne more strpeti tam, ker preveč ščiplje v oči. Tu kuhajo, tu po zimih prebiva družina, tu noter hodi celó tele s kravo, in druge štirinogate živali domače, ker vse, kar je živega, išče toplote posebno v onih mrzlih krajih. Druga soba tej nasprotna pa je bela, čedna in ima tla dirlata in lepo pomita, in ob steni so klopi. V enem voglu stoji miza štirivoglata, in na nasprotni steni na manj ali bolj dolgih policah stojé raznobarni ploščeki, sklode in skledice, nad njimi vrste loncev in vrčev lepo pomitih, ki se ne rabijo bolj kakor razne posode, ki se kažejo po salonih. V drugem kotu nad široko posteljo, z mnogimi pernicami postlano, visijo podobe svetnikov, — ne ravno prelepe. Temu nasproti je peč in pobeljen dimnik. Čistost v tej izbi in neka prijetnost budite nam dobre misli o prebivavcih. Tu prebiva gazda ali gospodar, tu goste sprejemlje, tu imajo domače veselice.

Enako čedna so druga poslopja: skedenj, hlevi in voznice, postavljeni v četverovogelniku, v sredi pa je dvorec — časi s kameninimi ploščami obložen. V hlevih je krepek, zal konjiček, nekoliko krav in volov, in čredica ovac. Izmed vozov pa ni eden lepo narejen in lehek. Pred domom stoji navadno nekoliko dreves, ki ga varujejo viharjev, ker pred solncem se tu ni treba kriti, saj se nikjer tožiti ne more pri Podhalanih zarad prevelike toplote. Nikjer se tudi ne vidi jesenovina tako čvrsta in veselo rastoča. Temu drevesu je treba za vspešno rast največega zatišja. Jésen pa ni gorjancu samo za le-

poto, ob enem mu je koristno, neobhodno potrebno drevó. Iz jesena si dela lepe vozove in drugo orodje. Sem ter tje so okoli hiš tudi vrti, pa sadje tam redko kedaj dozoreva.

Podhalanje so sploh lepo opravljeni. Dolge in opete hlače nosijo iz belega sukna, obšite z ogersko barvano volno, na nogah imajo kos kože, zvite v podobo črevlja, z remenjem lepo povite, imenujejo to obutalo krpce. Ta noša ima svoje dobro, hrani namreč po gorah hodečemu v nogah naravno gibčnost, in tudi ni treba tem gorjancem onega ostrega železa, ki ga je treba pripenjati v Švajci na okorne črevlje. Kdor ni navajen tega prostega obutala, kaj zelo čuti trdo kamenje. Podhalanje pa menijo, da je drugačno obutalo predrago, zato so se tega privadili. Kratke srajce, za polovico krajše od naših navadnih, spajajo za vratom z veliko iglo, in na njej so pritvezene mnoge verižice. To lepotičje je priljubljeno posebno mladim johašom ali ovčarjem. Opasujejo se z velikim pasom iz črne kože, pol vatla ali še več širokim. Ta pas imajo za žep, ker drugih žepov nimajo, in hranijo v njem denarje, kresilni kamen in tobak in drugo drobnjav. Za sukno imajo plahto iz rujavkastega hodnega sukna, časi tudi belega, današnjim paletóvom podobno, katero rabijo kakor plašč, in jej časi pridevajo tudi rokave. Vasí se ločijo med seboj po malem robu iz raznobarnega sukna na onih plahtah. Plahta je tem krajša, iz čem viših krajev so gorjanci. Po zimi nosijo kožuhe ali suknje iz temno-modrega sukna. Na glavi nosijo male klobuke okroglega oglavja in malih okrajev. Tak klobuk ima mesto trakov na nit nabrane morske školjke, ktere Podhalanje prav cenijo in je kostke imenujejo. Na mesto njih devljejo na klobuk tudi usnjate trake, ki jih zaljšajo z raznimi gumbi. Zunaj klobukov delajo si vso obleko Podhalanje sami.

V primeri imajo Podhalanje mnogo njiv, ki so pa tako neplodovite, da bi jih ne živile, in zato se morajo pečati tudi z obrtnijo. Zemlja njihova, ležeča nad zrkalom morskim okoli 1800 do 4000 čevljev pariskih, rodi le slab oves in krompir. Oves velikrat ne dozori, in kosé ga tû še zelenega za živino, da ga sneg ne bi zapadel, krompir pa tudi izpod snega kopljejo. V gorjancih oves redko kedaj zraste nad pol vatla, a zrna ima prav obilo, ki daje veliko več moke kakor oves po ravninah. Zraven navadnega belega sejejo tudi črni, ki veliko bolj plenja. Želeti je le, da bi se povsod poprijeli tega ovsa. Pridelovanje krompirja varuje Podhalane lakote, ki je prej bila zelo navadna med njimi; od kar so jeli saditi krompir, pomnožili so se znamenito. Gorjanci zovejo krompir grule in v okolici pri črnem Dunajcu repo. Manj sejejo tû ječmena. Zató pa pridelujejo tem več lana, in delajo iz njega platno, s katerim kupčujejo na Ogersko. Sicer je to platno prav hodno, le malo kedaj tkájo kaj tančice; zakaj vso to obrtnijo imajo v rokavški tkalci, ki ne umejo rabiti novih iznajdeb v tkalstvu. V gorjancih pospešujejo vse okolščine razvitje platnarstva: lep, visok lan pridelujejo vsako leto, in ko bi umeli dobro ravnati z njim, tkali bi lahko najtanše platno. Treba jim je samo človeka, ki bi začel

to obrtnijo bolj umetno opravljati; zares dobronik bi bil tem ubogim krajem, imajočim že preobilo ljudi.

Tudi drugo kupčijo imajo gorjanci: tako skupljevajo od hiše do hiše jajca, ter jih vozijo v čolničkih v Krakov, in od tod je lastni kupci spravljajo v Varšavo, v Lvov in na Dunaj. Jeseni nalové mnogo brinjev in je raznašajo daleč do Varšave, Lvova in Dunaja. Loviti začno v sredi vinotoka, največ pa listopada in grudna nalové. Lové pa brinjevke na zanjke ali pa na čevinek. V sredi mreže postavijo mal brinjev grm, in tam privežejo priučeno brinjevko, ki vabi mimo letajoče tovaršice. Tičar pa čaka v mali lopi in v njej mrežo nateguje. Čeravno je ta lov brinjev kaj lehek, treba je vendar veliko vaje, ker se tiči brž splaše.

Ker si domá ne morejo dovolj zaslužiti in je zemlja neplodna, mora jih mnogo iskat dela v daljnih krajih. Tako hodijo doli na južno stran na Oggersko, in se spuščajo do Pešta, od koder se vračajo konec trgatve mesca listopada! Ali topli zrak jim škoduje; loti se jih namreč pogostoma merzlica; in kakor senca blede se vračajo bolni, da bi ozdraveli sredi onih krasnih gor. Na sever hodijo še za Varšavo blizu Pultuska in Plocka. Kedar pridejo s svojih gor, pridejo v Krakov, in vse mesto se brž oživi. Vsaka truma gorjancev ima dolge kose, in eni igrajo na kozji meh, eni pevajo, plešejo in se šalijo. Neizrečeno so ročni pri košnji sena, in tako si po letu naberó precej denarjev. Menil bi nemara kdo, da gorjanci, spoznavši na dolgih svojih potih rodovitniše kraje, tam ostati želé; ali to se prav redko kedaj primeri; vedno hrepené za svojimi vrhovi, ker le tam vidijo vso svojo srečo. Če pa kdo stopi v službo v ravninah, vrne se gotovo po nekterih letih, ker ne more se sprijazniti z Lahí, ž njihovimi čudnimi navadami, kjer je sama planjava (kakor pripoveduje), gozdnatih vrhov pa ne, in tako je tem priprostim ljudém vedno treba blagega vživanja krasne narave.

Narava in človek.

(Zložil — č.)

Čez polje megla siva
Od góre je prišla,
In nočni mrak pokriva,
Snežena mrzla tla.

Iz smrečja prifčale
Splašene vrane tri.
Na kurjo lov iz skale
Lisjaka glad podí.

Na vodi pošibile
Se vrbi véjice,
So se do dna poskrile
Pod ledom ribice.

Kjer raste meja živa
Tam drobne tičke spé
In vsaka kljunček skriva,
In zebe jo v nogé.

Pa glej! iz dalje čuje
Krepák se glas, vesel.
Kdo nek se zdaj raduje
Kdo nek bi tukaj pel?

Glej, od neveste svoje
Korači prek ravnín
In lepe pesmi poje
Vesel in mlad fantín.

Od ljubice po gazi
 Domú mladenič gré,
 Ne misli in nê pazi
 Na svetno vse gorjé.

Saj ima ude zdrave,
 Srcé v ljubezni mu gorí,
 Saj žalost vse narave —
 Ta njega ne bolí.

Pomenki o naših literarnih zadevah.

(Spisal F. Kočevár.)

Korenike.

Etimologija, po naše besedna znanost (rečoslovje) obsega v sebi vse tiste zakone, po katerih je beseda iz debla, in deblo iz korenike izraslo. Etimologija nas tedaj uči genealogijo, po kateri je beseda današnja obliko dobila. Pa ne samo genezo vnanje besedne oblike nas uči etimologija, nego — in to je še veliko večje važnosti — ona iz korenike deducira in konstatira prvotni pomen besede. In če se je ta pomen v teku časa skalil, dá se le po napotku etimologije verificirati.

Pa dajmo, da vidimo, po katerih potih se besedi do debla, in od debla do korenike seči more. Kaj je besedino deblo? V naših slovnicaх imamo raznih definicij besednega debla, pa nobene natančno razločne, in vendar je definicija debla v gramatikalnem obziru djal bi zeló važna stvar. Ker tedaj strogo razločne definicije debla nimamo, naravno tudi pravil, po katerih se more do debla priti, imeti ne moremo. Če smo že v tej zadevi dosti na pičlem, smo, kar se korenik tiče in njih izkopenja, celó še na celini. In če smo sem ter tje kakej besedi koreniko odkrili, nismo tega po stalnih pravilih dosegli, ampak prišli smo do korenike po kakej kombinatornej spekulaciji, večidel pa slučajno, kakor slepa kokoš do zlatega zrna.

Vsaka beseda ima svoj koren. In še celó enklitike, če so še tako neznatne, dadó se na svoj pratipus restringirati. Ali besedo navrtati, kakor n. pr. rudokopec skalnato goro navrta, da more iz nje zlato dobivati, v tem leži težkoča. Od nobene strani si v časih beseda blizo ne da. V teku celih tisočletij so se korenike z mahom in z lišaji prerasle, in sem ter tje s heterogenimi tvorinami tako sprijele in okamenele, da jih je le težko iz te šare izluščiti; po vsakdanjej ustnej porabi, ki teži le po gladkem izgovarjanji, razmazale so se sem ter tje tako grdo, da je na zadnje od korenike le celo mala trohica preostala; glasovne premene so kakor kvas korenike razpuhnil; in na zadnje je prišla še napačna spakedrana pisava nad korenike in česar še čas, usta in glasovne premene niso pohabile, to je pisava polomila. Če mi pri fonografiji ostanemo, niso za naš pismeni jezik korenike prav nobene važnosti, še celó motile bi nas; in mislim, da so nas že začele motiti, ta mala betvica korenik, ktere smo razkrili! Če pa hočemo eno pisavo za vse slovanstvo osnovati, in s to pisavo občeslovanski pismeni jezik stvoriti, kar bi

se le po poti etimologične pisave izvesti dalo, potem je restitutio naših korenik in integrum v pisavi neogibno potrebna. Restitutio in integrum naših korenik je pogoj, brez kterega je en občeslovanski, vso jezikovo gradivo slovanstva obsegajoči, in vsa slovanska narečja zadovoljujoči pismeni jezik nemogoč! Pa ne plašimo se truda. Hrvaški pregovor pravi: ni nauke brez muke. Pred vsem tedaj zedinimo in naperimo naše delovanje na to, da sestavimo slovanski etimologikon, to je: slovar po alfabetičnem redu razrednih korenik. Ta misel pri nas Slovencih ni nova. Že V. Jarnik je leta 1832 v Celovcu izdal delo: Versuch eines Etimologikons der slov. Mundart in Innerösterreich.

Po kakej metodi bi pa najlaglje in najprej do korenik našega jezika prišli? Kakor vsakteri vé, je metoda, ki se pri preiskavanji znanstvenih predmetov upotrebljava, dvojna: ali je sintetična, ali pa analitična. Mnogo sem premišljeval, ktera teh dveh metod bi bila v našem predmetu spešneja, pravilneja, krajša in manj z težkočami obložena. Poskušal sem po enej in po drugej poti v notranjosti našega jezika predreti, in na zadnje sem spoznal, da je le analitična metoda o razkrivanji naših korenik edino istinita, in da se samo po njej more do prave korenike priti; sintetična metoda v našem predmetu se še celó upotrebiti ne bi dala, kakor bom koj pokazal.

Začel sem po sintetičnej metodi najprej ambe zlagati, ki so mogoče med dvajsetimi soglasniki in petimi samoglasniki in potem terne, to se ve da s permutacijami. Sestavljal sem in sestavljal ambe in terne, da mi je vse mrgolelo pred očmi, ter sem zabredel v toliko šumo glasovnih hrpic, da sem po njih kobacal kakor mravljinec po kupu peska; pod nobeno nogo nisem čutil čvrstega podnožja. In kmalo sem tudi sprevidel, da značaj mnogih teh glasovnih kombinacij ni slovanski, to je, da je zveza nekterih glasov tako zoperna duhu našega jezika, da se dotični glasovi nikdar v en zlog ne sestrinijo. Načelo pa, ki bi na temelju fiziologije glasov ustanovilo značaj slovanskih glasovnih skupin, to načelo še leži v tajnosti. V nobenej znanstvenej stroki se nismo toliko trudili, kakor v jezikoslovji, pa koliko je še na tem polji neobdelanih plazov in praznih leh! Zraven tega je pa število vseh med dvajsetimi soglasniki in petimi samoglasniki mogočih amb in tern s permutacijami toliko, da je strah; in naš jezik v resnici še deseti del tega broja korenik nima. Kakor sem že poprej enkrat rekel, naš jezik ni preobilen na broju korenik. Prednost njegova leži le v tem, da je zmožen iz ene korenike po več debel, in iz vsakega debela po stotine besed, kakor drevo listja pognati. In jezikoslovci so tudi to spoznali, da korenika ni nikaka slučajna kombinacija glasov, ali kaka samovoljna skupina pismenk, ali kak abstrakten pojem; ampak spoznali so, da je korenika ono, kar besedo živo dela, da je korenika tako rekoč duša besede, in da, če se iz besede korenika izlušči, le mrtva votla luščina ostane brez zrna, brez pomena! Spoznali so, da je korenika prabeseda jezikova. In ta prabeseda se po sintetičnej metodi, po

dolgej in dolgočasnej stezi arithmetičnih kombinacij ne da vstanoviti, ampak le po analitični metodi iz žive besede razmotati in razkriti.

Praša se zdaj: kako se ima beseda, v ime razkritja njene korenike, analizirati? Če beseda v tvojem narečji v več oblikah živi, vzemi vse te njene variante v ozir. Zraven besede svojega narečja, vzemi v ozir tudi dotične besede iz drugih slovanskih narečij in izraze iz tistih jezikov, ki so s slovanskimi srodni. Vzemi obzir na obliko besede, kakoršno je imela v raznih časih, v starih in srednjih. In če si takó besedo v kolikor več variantih pregledal, treba jo bo potem poravnati, če je morebiti po kakej metatezi zveržena, epentezo bo treba iz nje izrezati, če se je morebiti ktera v njo vgnjezdila; pa tudi ne vsakokrat, zakaj večkrat je metateza le prividna, dozdevna, in ravno tako je tudi epenteza večkrat korenčna. Odstrizi jej potem spredej predloge in prefikse, zadej pa končnice in sufikse, in kar ti bo ostalo, to je deblo, naime beseda oklesčena svojih vej in izrastik. Naša slovnica pravi: da je deblo stanoviti nepremenljivi del besede. Jaz bi gledé te definicije ta emendement predložil, da deblo ni del besede, ampak da je cela beseda, ravno kakor tudi korenika ni del debla, ampak cela beseda. Te tri besedne oblike: beseda, deblo in korenika temeljé se samo na historičnem napredovanji jezika, na časno narazen stoječih fazah. Prednice in končnice, prefiksi in sufiksi niso celoviti deli besede, ampak zgolj pritikline, djal bi kinč besedni. Deblo je naga, razgaljena pa cela beseda.

Zdaj ko imaš deblo, kako boš dalje ravnal, da do korenike prideš? Včasih se koj na prvi pogled vidi, da visi na deblu še kak prefiks, ki se pri preiskovanji besede ni dal odkrušiti. Pa tudi od debla se ne da z lepo odbiti, tako trdo je s koreniko zrasen. Učeni filologi so se s takimi prefiksi že dosta trudili, pa sprevidevši, da se od korenike nikako ne dadó ločiti, pustili so je pri koreniki ter je rečotvorne prefikse imenovali. Ti prefiksi, ki v strogem smislu ne spadajo na koreniko, bili so brž ko ne v predetičnih časih prednice, ki so pa v teku časa s korenično besedo celó v eno tvar zrasle. Laglji posel je s sufiksi. Oni so bojè bili kdaj samostalne besede, ter so v etimologiji zató velike važnosti, ker so na koreninske glasove, pred njimi stoječe, zeló ubijajoče in vničujoče delovali. Sicer pa o naravi pre- in sufiksov še celó malo pozitivnega vemo. Ž njimi tedaj se ne ukvarjaj preveč, strdil se boš do znojnih srag, opravil pa malo, ali pa nič. Ravno tako so za koreniko sekundarne važnosti deblovi samoglasniki. Nočem reči vsikdar, ali v desetih slučajih gotovo devetkrat. Drži se le deblovih soglasnikov, zakaj ti so hrodni obod, ti so okostje koreninsko. Te moraš v delo vzeti, ter njih genealogijo in fiziologijo preučiti. Razveži je, kjer so zvezani, v njih prvine, obeli iz njih najtanše glasovne kožice, in kar ti bo ostalo, to bo v desetih slučajih morebiti enkrat prava korenika; večidel ti bo pa ostal neki spak, ki ni nikomu podoben, ki nima ne glave ne nog. In kakor

si do zdaj restringiral, moraš od sedaj integrirati. Pa s čim? To boš našel, če boš izanaliziral več debel, ki so zrastle iz iste korenike. V vsakem slučaju bo spak drugo obliko imel, in te se bodo med seboj vzajemno popolnile. Če si na tak način pravo koreniko našel, moreš veselo vsklikniti: heureka! Našel sem jo! Miklošič govori razun o korenikah še dalje nazaj segajoč o temi. Če sem ga dobro razumel, je tema tista duhu slovanskega jezika odgovarjajoča zveza glasov, iz ktere je korenika izšla. Pa ker tema za praktično vpeljanje korenične pisave nima neposrednje važnosti, prepuščam themo teoretikarjem. Tudi važnost korenik v kulturno-histornem, narodno-psihologičnem in mitologičnem obziru tukaj samo mimogredé omenim.

Zgodovina jezikov nam kaže, da, če se beseda osuši, iz debla nova veja izraste, in če se deblo osuši, korenika novo mladiko požene. Korenike so perennirne in se ne bodo prej osušile predno se jezik v ustih človečanstva osušil ne bode.

Korenike niso vse enako stare. Človek si jezik, kot kulturno sredstvo, ni v en dan stvaril; za to delo mu je bilo tisočletja treba, in še dan danes gradi naprej in naprej na izobraževanji jezika. Pravijo, da so najstareše tiste korenike, v kterih se odmevajo in odjekujejo tisti zvuki, ki se javijo zvnaj človeka — v naravi; in take korenike se stvarjajo danes pod našimi ušesi. Kajti za vsak novi zvuk v naravi si prizadeva človek odmevajočo koreniko stvariti. Če bi narava danes svoje zvuke premenila, če val ne bi več pluskal, burja ne piskala, studenec ne bi več curljal, dim ne bi več iz hlapona hahljal, platno ne bi več zahrščalo, kedar se raztrga itd. kakošna bi bila to iz prva zmotnjava! Dober kos jezika bi se zrušil, kakor se zruši zidina, ktereje se temelj izpodkoplje! Pa človeško grlo bi si v zvezi z uhom po premenjenih naravnih zvukih stvarilo kmalo zopet druge, novim zvukom odgovarjajoče odmeve. To vrst korenik ima vsak indo-evropejski jezik, pa da-si ravno so naravni zvuki povsod enaki, vendar so v vsakem jeziku njih odmevi drugačišni; in vendar so ti odmevi v vsakem jeziku onomatopoetični. Kar se tedaj tiče teh korenik, ki naravne zvuke odmevajo, pač ne more o kakšnem prajeziku govor biti, na kateri bi se dali vsi indo-evropejski jeziki nazaj peljati. Kmalo za temi, naravne zvuke odmevajočimi korenikami ali prabesedami, stvarila se je druga vrst korenik, in sicer na temelju tistih glasov, ki človeku pri raznih njegovih psihičnih občutkih nevedé in nehoté tako rekoč sami od sebe iz ust uhajajo. Logično bi se moralo misliti, da n. pr. občutek veselja vsi božji ljudjé z istim glasom javijo, ker so vsi na enaki način krvavi pod kožo. Pa mi vidimo k ljubju vsej logiki, da to ni tako. In ravno kakor naravnih zvukov ne odmevajo vsi ljudjé enako, enako tudi psihičnih občutkov ne javijo vsi ljudjé z istimi glasi. Če se Slovenec in Kitajec na istem žarečem oglju prste spečeta, ne bosta obadva svoje žgeče bolečine z istim glasom najjavila! Tedaj tudi gledé teh korenik se bo težko en prajezik konstatirati dal. Kako

so se nadalje korenike po bojah, po okusih, po rodbinskih razmerjih stvarjale, to ne spada sem.

Iz korenik, ki smo je do zdaj odkrili, dajo se neki vsem korenikom obči znakovi konstatirati. Korenika v slovanščini je zmeraj enoslovena. Ta slovka je večidel troglasna, manj jih je dvo- in četiriglasnih, prav malo pa eno-, pet- in večglasnih. Glasovi so zmeraj enostavni in čisti, ki se še le v deblu, in posebno v besedi drug v drugega topé, drug z drugim strinjajo in vežejo. Po glasovih bi jaz naše korenike na troje razvrstil: V prvo vrsto bi postavil vse tiste korenike, v katerih ni določnega samoglasnika, pač pa prazno mestece za-nj, katero mestece smo se navadili zaznamovati in izpolniti s kakošnim diakritičnim znamenjem, ali enostavno s kakim apostrofom, ali pa še raje s ciriličnim jerom, in to mestece ostane v deblu in v besedi večidel mutasto, in tedaj po naši fonetičnej pisavi prazno; more se pa tudi na njegovo mesto brez žaljenja besednega pomena vsak poedini naših samoglasnikov postaviti. V drugo vrsto bi postavil vse tiste korenike, ktere imajo določen čist in poln samoglasnik. Ta samoglasnik je ravno tako značajan za dotično koreniko, kakor so soglasniki, in predere nepremenljiv skoz deblo noter v besedo. V tretjo vrsto bi pa postavil vse ostale korenike, ki imajo sicer določen samoglasnik, kateri se pa v svojem prehodu skoz deblo v besedo tu širi tam krči, tu čist ostane tam zopet skali.

Zeló važno prašanje je pa to: kakošno lice bodemo dali korenikom v praktičnej pismenej porabi? Odgovor na to vprašanje leži v alfabetu, v katerem bodemo pisali. Po mojem mnenji nima ne cirilica ne glagolica, najmanj pa latinica pripravne obleke za lično predočenje naših korenik v njih praobliki; kajti vsi ti alfabeti bili so za fonetično, ne za etimologično pisavo stvarjeni. Korenikam pa veljá tako lice dati, da bodo razbralne za čitajoče oko, in spet spretno za pisajočo roko. Ker še kanim tudi na alfabet svoje pomenke raztegniti, pridržujem si o tem pozneje svoje misli izjaviti. Ne odrekam pa ne cirilici ne latinici neke sposobnosti za etimologično pisavo, ali ta sposobnost ni popolna, ona bi etimologično pisavo k večjemu do pol pota pospešila, ne pa do zadnje konsekvencije izpeljala. Dokler se pa mi Slovani ne složimo v enem ter istem, naročno za popolno etimologično pisavo stvarjenem alfabetu, upotrebimo in izerpimo vsaj to sposobnost naših zdanjih alfabetov, kolikor je imajo za etimologično pisavo v sebi, ter začnimo, in sicer brez odloga, vsaj tam po etimologiji pisati, kjer nam je poznana; kjer nam pa ni poznana, pišimo v ime božji, kakor smo pisali do zdaj. Ali prizadevajmo si našemu jeziku vse njegove korenike razkriti. Etimologikon se ne da v en dan pisati!

Narodni pregovor pravi: kdor se hoče čiste vode napiti, mora k studencu iti. In kdor hoče jezik v njegovih čudežih spoznati, ta mu mora njegove korenike izkopati. Ne prikrivam, da bô taka prehodna faza iz fonetične v etimologično pisavo svoje neugodnosti imela, ali brez teh ni nobena prihodna faza. Ne plašimo se, z latnico pisajoči, po tri, po četrí soglasniki mesto enega ali včasih

mesto nobenega pisati, če to lično predočenje korenike zahteva. Kurelac, slavni član jugoslovenske akademije v Zagrebu, je rekel v svojem delu: „Recimo koju“ te-le besede: „Vsaki suglasnik, koji ima silu, odkriti koren, on je kao sveča, koja gori i luč razprostira.“

Preiskovalci našega jezika so že marsiktereje besedi do živega korena prišli; ali njih vspeh je le majhen v razmerji proti vesvoljnemu obsegu jezika. Gospod Štritar je onda rekel, da so jezikoslovci sitneži. To je res. In pri nas še bolj, ko pri drugih narodih. Našim jezikoslovcem je težko vstreči. V svojem skepticizmu popadajo drug drugega, če je stvar še tako jasna. Če bi se našemu prostemu kmetu, ki ni nikdar šole iz znotraj videl, včasih povedalo, kako ti neke besede razlagajo, djal bi, da jih luna z obema rogljema trka. Če človek delovanje teh naših sitnežev z mirnim očesom gleda, nehoté mu to na misel pride, da so se vsi v to zedinili, da izdelajo neki velik indoevropski etimologikon — etimologikon tistega jezika, ki ga je kukurikanje nebeškega petelina na visokej lini babilonskega stolpa zmešalo. Jaz bi tem našim sitnežem to svetoval, naj bi raje svoje delovanje izključivo na to obrnili, da naj poprej na š etimologikon na noge postavijo. Primerjanje naših korenik s korenikami drugih jezikov naj čaka na ugodneje čase. Najprej naj nam bo to mar, kar je naše, in potem še-le to, kar je sosedovo. Spravimo najprej zaklade našega jezika pod streho, potem še-le, če nas bo volja, preiskujmo, kakošno obliko so naše slovanske oblike tačas imele, ko so bile še v edinosti z drugimi, zdaj različnimi jeziki. Tisti verbum pa, ki je bil celó in initio, tisti bo nemara za večne čase nam zakrit ostal. Do tistih imen, ki jih je Adam v paradizu stvarém dajal, do tistih bo človeški um javaljne dovrtil. Platon je tako-le učil v svojej akademiji: ta svet je za človeški razum temna jama, v ktorej stvari le v obrisih, le v konturah, le v njih senci videti in spoznati more; njih pravo lice pa in njih bitje mu je z nepredirljivim zastorom zastrto.

Le praktični bodimo. Tako zvana zimmergelehrtheit ni za nas. Naša znanost se mora zmeraj na praktično stran nagibati; mi moramo od nje vsaki dan imeti vidljivo korist. Naše narodne zadeve so take, da zdaj ne smemo drugače ravnati. Tedaj preiskovalci našega jezika, le praktično! Delajte bolj za bodočnost našega jezika, pa gledajte manj v njegovo preteklost. Kaj nam je to mar, če je jezik v teku časa tu po močvirji, tam po šikarah gazil, če je tu podkovo izgubil, tam spodrknil. Preteklost našega jezika je tako žalostna, da bi bilo bolje, da bi ne vedeli za-nj! V bodočnost našega jezika, proti vzhodu se obrnimo, da ne zamudimo prvega svita sijajne bodočnosti.

Želodec.

(Spisal J. Stritar.)

Honny soit, qui mal y pense! *)

Tisoč in tisoč let že si prizadevajo učeni možjé, da bi potrebili in poméli iz sveta vse vraže in babje vére, ktere mu, kakor grde pajčevine, preprezajo vse kote. Saj veste, kako neprijetno se zdi človeku v zanemarjenem stanovanji, polnem prahú, smeti in pajčevin. Meni so pa nad vse zoperne tiste umetne mreže, ki jih prede natihoma odljudna, hinavska in krvoželjna žival, ter jih nastavlja nedolžnim mušicam, ki se takó brez skrbi veselé svojega kratkega življenja.

Da-si pa je že toliko potrebljene té sitne navláke, ostalo je vendar še dovolj; zató naj vzame, kdor utegne, ometalo v roke, in ne mirujmo prej, da bo vse čisto, pometeno in osnaženo, kakor po pravej kerščanskej hiši tisti večér pred velikonočno nedeljo.

Tega dela, odpravljati, s korenino ruvati prazne vére in poravnati krive misli, tega Heraklejevega déla se čem lotiti tudi jaz, akoravno me ne pristévajo sedmim gregovskim modrijanom, zdi se mi celó, da še tistim pet in dvajsetim (ali koliko jih je?) slovenskim ne, ki jih mislijo zdaj na Dunaji pri Abelu Lukšiču pri tsniti na popir, ter poslati jih po strmečem svetu.

Namenil sem se za danes obdelovati predmet, ki zadéva vsacega; če dobro izpeljem svojo nalogo, dosegel bom dvoje: poravnal bom krivico, ki se je dozdam godila nekomu, in postavil téga pregnanca na staro mesto, zraven pa bom rešil tudi imenitno vprašanje, ki je dozdam učenim belilo glavé.

Da sem se pa lotil ravno tega predmeta, namreč želodca, to ima še nekaj posebnega v sebi; govore ó želodcu, mislim, da me morda vendar ne bo motil vrag, da bi zašel na ljubezen, tisto prepovedano pašo, ktere se je našim pisalcem bolj bati in ogibati, kakor kozlu sosedovega zelnika. Pa dovolj vvida — začnimo!

Ko so modrijani dokazali, kaj je in kakošna je duša človeška — po tém so pa tudi preiskavali, kje stanuje? Na tó vprašanje, ki se mi zdi silno imenitno in vredno, da si ž njim glavo ubija, kdor utegne, odgovoril je naš učenik, ki je nas pripravljaj na gimnaziji, da bi bili vredni stopiti v svetišče modroslovja, da človeška duša čepi v glavi zadej v nekem kotiču, ki se mu pravi po nemško: zirbel, beseda, ki je nisem slišal nikdar prej ne pozneje. Ta odgovor mi je bil všeč, in nisem iskal dalje dušnega stanovanja. Mislil sem si jo, kako tù sedi, kakor souffleur v svojem kotu, in da od ondód vlada in vodi ves život, razpošilja poveljja posameznim udom, in prede in tke tiho tanke misli noč in dán.

Drugi pa zopet trdijo, da človeška duša prebiva v srcu; te misli so posebno ženske, poetje in sploh zaljubljeni ljudjé; ko bi

*) Srám ga bodi, kdor kaj napačnega misli.

vprašal kterega tacega, kje stanuje duša, gotovo bi pogledal, kakor umirajoče jagnje, izdihnil ter roko položil na levo stran, kjer mu bije srce.

Akoravno pa je to lepo slišati, vendar ni resnično; človeška duša ne prebiva ne v glavi ne v srcu; da nas ne pelje predaleč ta preiskava, povedal bom koj glavni vzrok, zakaj ne more duša stanovati ne v srcu ne v glavi.

Očita se namreč — in če gledamo njihovo djanje, očita se po pravici, temu, da nima glave, unemu, da nima srca, dušo ima pa vendar le vsaki*). Kako pa mora duša prebivati v udu, ki ga nima vsak človek? In pa še to: duša, kakor kraljica mora stanovati v središču svojega kraljestva; to pa ni ne glava ne srce — to središče je: želodec! Želodec leži v sredi života, kakor Dunaj sredi cesarstva. Da nima želodca, ni se očitalo še nikoli nobenemu človeku; želodec ima vsaki, dobrega ali pa slabega; nekteri le predobrega, ki mu ne more dajati dovolj opravka. Želodec torej je pravo dušno prebivališče. Ta resnica se mi zdi tako jasna, tako očitna, da ne umém, kako je ni še nihče dozdej izgovoril; ne potrebuje torej dokazov. Akoravno pa je reč že pribita, bom jo še privezal, da bo še bolj trdna in gotova.

Že etimologija želodčeva bi utegnila pripraviti mislečega človeka na pravo pot. Besedo želodec izpeljujejo jezikoslovci po svoje, jaz pa po svoje. Nekdaj sem izpeljaval želodec iz želoda, ker so, kakor trdijo latinski poetje, naši predniki v zlatem veku zobali želod za hrano, kakor ga še dandanašnji zobljejo in se o njem dobro redé na Horvaškem — ščetinariji! Moj prijatelj, bistroumen filolog, je jemal pri razlaganji tega imena tudi hrano za podlago, le drugo, bolj slovensko narodno, ki nam služi še dandanašnji, namreč zelje; **Z** bi se bil omečil sčasoma v želodec v **Ž**, kakor se pravi zèlo in žèlo. Kakor pa že človek vedno bolj napreduje v svojem znanji, tako mi ni zdaj več vseč ne ena ne druga izpeljava, našel sem veliko bolj, in mislim tudi edino pravo. Želodec izhaja iz želje, želodec je pravi sedež vsega želenja in hrepenenja — tega mi ne bo ométal, kdor je že kdaj stradal. Želi in hrepeni pa le duša: ergo: stanuje duša v želodecu.

Se vé da bi imel tù še drugo izpeljavo, kakor nalašč za svojo trditev, namreč naravnost iz nemške duše, ki se jej pravi seele (zèle), in želodec bi bil postal iz seele kakor žegen iz segen, po tém takem bi imel želodec že v imenu dušo v sebi; ali zoper to izpeljavo se upíra moj patriotizem, ker nikdar ne bom pripustil, da bi imel slovenski želodec v sebi nemško dušo! Glavni dokaz pa je ta. Želodec ni samo geografično središče, ampak je tudi v resnici glavni in najiminitnejši ud človeškega telésa. Koliko je ljudi na svetu, ki jim ne pride na misel leto in dan ne glava ne srce; ne skrbé za njuno hrano; še ne vedó, da ju imajo; in pri vsem tem se dobro počutijo. Kdo je pa kdaj še pozabil svoj želodec? Poskusi!

*) To se vidi že iz tega, da ravno taki najraje pravijo, pri moji duši!

pusti ga z némar, ne skrbi za-nj tri, štiri dni, in videl boš — ali prav za prav nič ne boš videl; četrty, peti dan, bo ti črn svet pred očmi — in kmalo bo konec vsega tvojega veličastva!

Pa naj mi zdaj pravi še kdo, da želodec ni poglavitni ud človeškega telésa; da pa duša stanúje v najjimenitnejem delu svojega poséstva, tega pač ni treba dokazovati. Želodec je kakor velika kuhinja, v njej sedi duša in pripravlja, kuha in precéja potrebno hrano za ves život, kar pa je nepotrebnega, iztrebi iz trebúha. Iz tega, da je želodec pravi dom, rekel bi hiša dušina, trebuh pa njeno dvorišče, iz tega izhajajo mnoge prikazni, ki si jih človek ne more razlagati drugače. Poznal sem možá, prav pametnega človeka, ki je imel navado, da je vselej, predno je izvrnil kozarec, zaklical: duša beži, ploha gré! To se je meni zdelo iz začetka prav čudno, in dolgo sem si ubijal glavó, kaj pomeni to svarjenje duše, da se naj umakne, ker bil je ta mož, kakor sem rekel, pameten, in ni je dal z lahko od sebe nepotrebne, ali pa še celó nespametne besede. Zdaj se vé da to umém, in z mano vsaki, kdor je pazljivo poslušal moje razlaganje. Naš kmet pravi; kruli mi po želodcu, kdo kruli? kdo drugi, kakor duša? Zató pravi na to: tréba bo kaj v želodec vreči, da se duša potolaži, ali pa da se duša priveže. Mislim, da to je vendar dovolj jasno! Zdaj ko to vém, umem tudi tisto čudno razlaganje pred omenjenega profesorja, kakó je to, kedar je človek lačen. Če je želodec prazen, je djal, drgne se ena stena ob drugo, kakor mlinska kamna, kedar poteče žito, in od tod tisti čudni hrup, ki se razlega po trebuhu. To razlaganje je pa le na pol resnično: zakaj to godernjanje in kruljenje izhaja le od duše, ki je v stiski. Želodec je torej najjimenitejši ud našega telesa in pravi dom naše duše. Iz tega pa se vidi, da se je godila dozdej želodcu velika krivica. Kolikokrat se imenuje glava, kolikokrat zlasti srce v nanađnem in višem govoru, želodca pa se nekako sramujemo; dolžnost vsacega pravičnega človeka je skrbeti in prizadjati si, da se poravná tá krivica, ki izvira iz grde nevhaležnosti človeške. Ne recimo torej, ko vidimo, n. pr. uradnika, ki se hitro dviguje od stópinje do stópinje: ta ima dobro glavo! recimo raje: ta ima dober želodec! Na mesto: moje srce, rekli bomo velikrat bolje: moj želodec hrepeni po tebi. Marsikteremu bi djali bolj resnično — imam te v želodcu — ne pa v srcu! Posebno pa naj si prizadévajo pesniki, ki imajo toliko opraviti s srcem v svojih pesmih, da s časom vpeljejo pošteni želodec na zasluženó častno mesto. Res da je želodec malo bolj okoren v verzu kakor srce, zlasti zató, ker mu ni lahko najti pripravne rime — jaz vsaj ne bi vedel hitro druge kakor godec, n. pr.

Proti poldnu moj želodec

Vsaki dan je glasen godec.

Ali v tem vém poetom dober svet. Po izgledu nekterih izmed naših pesnikov namreč, ki pravijo množ, namesto množica, naj pišejo namesto: želodec — želód, in kakor bi mahnil, odpre se jim dolga vrsta najlepših rím moških in tudi ženskih, če sklanjajo besedo.

Na primer v zaljubljeni pesmi bodo mogli peti:

Če pa pojdeš rés od tód,
Koder bo te peljal pót,
Ljubica povsod, povsod,
Spremljal bo te moj želód.

V veseli pesmi pri vinu:

Pijmo ga do konca soda!
Vsake kapljice je škoda,
Vino le vgasi, ne voda
Želje mojega želoda.

Narodnjaki naši bodo peli po krémah:

Mili moj slovenski rod!
Kdaj ti konec bo nezgód?
Kdaj, boš kdaj, sam svoj gospód?
Za-te bije moj želod.

Tako i. t. d. cum gratia in infinitum.

Pa take reči prepustimo le poetom, ti si bodo že vedeli pomagati dalje; premišljujmo raje, kaj se nam je učiti iz te resnice, ki jo je čutilo že in jo še čuti toliko ljudi, izgovoril pa in dokazal sem jo prvi jaz. (To pa je tolikanj bolj ginljivo, da se ravno jaz poganjam za želodec, ker ravno moj mi prizadeva marsikaj priglavice.) Prijatelj! če je želodec, kakor smo videli, pravi dom naše duše, tedaj pa je naša prva sveta dolžnost, da jej prijetno delamo to stanovanje, kolikor je moč. Saj če je želodec v dobrem stanu, če dobiva obilo, česar potrebuje, tedaj je duša zdrava in vesela, in neka posebna radost se razliva iz želodca po vsem životu notri do las in nohtov. Če pa želodec ni, kakor bi moral biti, tedaj pa je duša vsa žalostna in pobita, ves dan tarna in otožno poje v eno mér, kakor jesén samotén čmerl v mahu. Ko pa jej je le prehudo, zapusti na zadnje neprijetno stanovanje, ter preseli se drugam; zabrede in zagazi v možgane, kakor pri modrijanih in nekterih učiteljih, ali pa se zarije v srce, kakor pri poetih in zaljubljenih. Žalosten izgled tacega dušnega preseljevanja nam je slavni vitez Don Quijote, kak zdrav korenjak pa je sluga njegov Sancho pansa, ki mu duša nikoli ni zapustila želodca, da-si ravno je dišal vedno po brinovcu in po česnu!

Bratje! meni se zdi, da posebno mi Slovenci vse premalo še skrbimo za svoje želodce. Poglejmo okrog po svetu, kako vse dela in se trudi z umom in dlanjo, z motiko in peresom, z zvijačo in goljufigo — vse za ljubi želodec. Komur je mar sreča človeštva, mora biti zarés vesel tacega napredka — vesel, tudi če se njemu samemu še tako slabo godí! — saj če gre le en čas še tako dalje — doseglo bo človeštvo svoj namén; imel bo, kar je želel že tisti do-bri kralj francoski, vsaki, kar jih je na svetu, v nedeljo svojo kokoš v loncu (tedaj pa gorjé kokošim!). Izginilo bo iz sveta vse siromaštvo, vse trpljenje in hrepenenje; nihče se ne bo upal nihče se

bal — tedaj ne bo ne Hamletov ne Faustov, koderkoli solnce sije,
pelo bo vse vprek :

Uns ist ganz kanibalsch wol
Als wie fünfhundert säuen.

Do tistega časa pa Vam želim vsem dober želodec in pa :

Na dan pol hléba,
In kar je tréba! —

Noviški in Daničin glas o V. literarnem pismu.

„Slovenski Glasnik je že o raznih priložnostih razglasil, kako visoko ceni našega pesnika J. Koseskega, ki si je pridobil po raznih svojih pesniških izdelkih neumrljive zasluge za slovenstvo; visoki duh, ki prešinja njegove poezije, in krepko-ubrana beseda, ki se nam iz njih glasi, dajejo njegovej muzi stanovito ceno, ktere slavnemu pesniku Glasnik nikdar ni hotel in bi mu je tudi nikdar ne mogel jemati. Kakor pa ima vsaka reč svoje solnčno in senčno stran, taka je tudi z izdelki mnogo čislaneega J. Koseskega in vseh drugih pisateljev: zraven visoke pesniške lepote — mnogotera nehvalna hiba v besedi. Pri obilnih hvalospvih nismo smeli zapirati lista glasu o pomanjkljivostih in hibah njegove poezije, da bi se nam ne mogla po pravici očitati pristranost: saj graja nikomur ne more vzeti, kar mu po pravici gre. Da se Glasnikovi bralci seznanijo tudi z mislimi in željami drugih rojakov v tej zadevi, naj se tu ponatisne, kar so prinesle o tej reči „Novice“ in „Danica“; h koncu pa naj stoji tu tudi objektivna Stritarjeva kritika „Mazepe“ in pa njegov prevod enega odstavka te sloveče pesmi, da se primerja s prvopisom in s prestavo g. J. Koseskega. *)

„Novice“ pišejo v svojim 16. listu, str. 172 tako-le: „Naj vam razodenem, drage „Novice“ kako me je v srce zbolelo in kako sem se začudil „Glasniku“, ki mu je sicer vrednik rahločutna slovenska duša, beroč v njem Stritarjev zarobljen *) nalet na zasluženno slavo našega Koseskega. Moj namen ni tukaj obširno pobijati, kar je rečeno v „Glasniku“, temuč hotel sem le opomniti slovenstvo in sposobnejše mu, nego sem jaz, zastopnike, da smo častitljivemu pevcu dolžni satisfakcijo za to njegovemu imenu storjeno nagrdo. Samo nekoliko besedic naj spregovorim na to stran.

Ce se z „Novicami“ začenja posebna dôba v slovenskem slovetvu, in ta zasluga se jim priznava povsod — izvzemši morda tabor naših knownothingov — dolžne so pa „Novice“ same po lepem delu svojo utrdbo v narodu in svoj uspeh ravno Koseskemu, in kdor je takrat že prebiral „Novice“, ta bo vedel, kako čislani, kako

*) Vide: „bobova slama“; „jajce je mehko kuhano“; „pohlevnost Koseskega vzeta za protest zoper dajano mu ime pesnika“ itd.

težko pričakovani, in kadar jih dolgo ni bilo, težko pogrešani so bili plodí Veselove muze — kako so nas, starejše in mlajše, strelali in vnemali, navduševali, elektrisovali. Ne priznati tega, bilo bi grešno in krivično. Kaj more pesniku umetniku biti bolja izkaznica te lastnosti nego *applausus populi*? in da je Koseskemu občinstvo ploskalo, to je tudi faktum. Drzno je torej v oči toliko živih prič, katerim so Veselove poezije od začetka znane, ki čutijo neki poseben, njim lasten ritem in neko predobivno miloglasje v istih, ter pomnijo, kako je njega dni vse strmelo veselja, ko je Koseski prvič v svojih heksametrih pokazal, čemu je kos zaničevana slovenščina (v takih heksametrih, kateri so bili še Prešerna izklicali na poskusni bor) — drzno je, pravim, in predrzno odrekati mu božjega pesništva dar!

In če Stritar našega pesnika po eni strani vendar le primerja s Klopstockom in Vossom, vprašal bi ga: so li kdaj Nemci ta svoja imenitna rojaka venčali z bobovico?

Nič manj napačno ni, kar Stritar zaničljivo govori o izvirnih delih Koseskega, da se namreč „preberó v času, kar ga je treba, da se jajce v mehko skuha.“ Če bi se naši „Matici“ podalo ter bi zbrala in spravila na beli dan vse njegove umotvore, pokazalo bi se, da tudi ta oponašek ima piškavo stalo. Najčudneje pa mi je to, da je Stritar Koseskega pesmi vrgel pod klop, kakor trdi, ne vzemši v račun, kar jim filologi sitneži očitajo, in vendar se jim družega nič po pravici ne more očitati neg ravno s slovnikega stališča kje kateri izraz (na pr. vrtnina, Maz. str. 50) ali oblik slovnici manj primeren, ki pa skladnega učinka in uspeha cele pesmi ne podira.

Ako je Stritar bral, kakor pravi, „prve pesnike vseh evropejskih literatur“, bral je gotovo tudi Byronovo poezijo „Mazepa“ v originalu ter mora vedeti, kako velikanska naloga je, hoteti metrično posloveniti jo. (Čehi imajo nekaj Byronovih del prestavljenih, nad Mazepo pa se še niso upali, in lahko je, da se izmed vseh slovanskih jezikov edina slovenščina ponaša s tem prevodom.) Kolkoli misli je tū stisnjenih v en odstavek, ker so besede malo ne vse same enozložnice! Naj poskusi Stritar posloveniti en sam tak odstavek, in razumel bode koj, zakaj Koseski ljubi kratke besede, kjer le more katero dobro najti, ter piše: množ (*Murko*), rah (*Murko*), vada (*Murko*). Murko tedaj je že dal tem besedam domovinski list, po Stritarji pa bi si jih bil Koseski za svojo potrebo sam pristrojil s tem, da je eni „rep odstrigel, drugi glavo odsekal“!!

Pa če bi, — česar jaz vendar počez ne trdim — to poslednje delo (Mazepa) tudi ne doseglo v vsem cene poprejšnjih, komu ste neznani dôba Koseskega in pa nevarna bolezen, katero je srečno premagal, ko smo se že bali, da nam bo na veke obmolknil? In ni li sirovost, ni li barbarstvo, ne bom rekel, ne veseliti se, da se je zopet oglasil, ampak odtod krhati mu že davno zadobljeno pesniško veljavo?

Iz vsega Stritarjevega sestavka hoče na dan neka zamera

vredništvu „Novic“ in drugim, ki so pisale o poezijah Koseskovih, kakor bi Prešerna ne umeli ceniti po vrednosti. Je li pa kaj resnice v tem? Meni se zdi, da nič. Niso li „Novice“ vselej z največim ponosom jemale in razglaševale, karkoli je ta slavni rojak le napisal za-nje? Ni li njih vrednik z velikim veseljem hitel priobčiti v „Koledarčku“ (1852) kos Prešernovega prevoda mnogo ložje Parizine od istega angleškega mojstra, kateri — da si nedolikan — dopušča vendar ob enem tudi neko primerjavo s Koseskega Mazepo?

Zares nisem še videl takega, kateri bi Prešernu jemal lovorov venec. Toda je li kdo smrtnih kriv, da nimamo več Prešernov? Kdo more kaj za to, da na pr. soneti v „Glasniku“ zapeti solncu in mesecu, soneti o „Poetov m'javkanji“ niso Prešernovi, da nimajo pesniškega vzleta, ali da jim manjka divne ubranosti, s katero se odlikujejo pesmi Koseskega?

Zamerivši Stritarju nedostojne besede o Koseskem pa ne bom jaz niti bode kdo drug njemu odrekal spretnega peresa. Naj dela, — saj je prostora dovolj in dela preobilo! Nikdo mu ni in ne bode mogel braniti pristopa k pisateljski „bratovščini“; piše naj, če ga mika, tudi kritiko, al temeljito, pa pravično in nosečo pečat blagodušja in plemenitosti na sebi!“

„Danica“ razglša v svojem XIX. listu, str. 150: „Poslednji čas dobiva kupec naših Slovencev na koše kritike. K majhnemu kupcu zrnja slovenskega prihiteva dokaj pevcev, da bi ga premetavali iz kota v kot ter plév in resic z očali in drobnogledali po njem iskali. Skorej kjer je možak, da kaj več dela v prid slovensčine (kakoršnih tako silo pogrేశamo), mora že imeti svojega postrežljivega pretresovavca — in pa po nekaki šegi, ki delavcem za narod pač ne hladí že tako vročega pota in grenke vojske zoper povodenj nasprotnikov družih taborjev. Kaj pravite n. pr. k ti-le, bi djal, „nobel“-kritiki v 4. listu „Slov. Glasnika“ str. 132?

„Posebno žalostno je, kar slišim o slovenskih nalogah. Pri Gregih so se res učili otroci, kakor iz sv. pisma (!), vsega iz Homera. Ilijada in Odiseja ste jim bili berilo od „prvega do osmega razreda!“ té slavni epopeji ste jim bili podlaga vseh vaj in nalog. Ali od Ilijade in Odiseje pa do Abuna Solimana je, mislim, vendar malo dolga pot! S tem nočem sicer ničesar reči zoper to našo epopejo, in ko bi hotel, ne morem, ker iz nje ne poznam le ene vrstice: Vendar pa se predrznem dvomiti, da bi bila ta pesem edina pripravna, da bi se vedno (?) zajemalo iz nje, kakor iz nevsahljivega vira. Pobožnost je res, kakor pravi sv. Pavel, koristna za vse; vendar naj bi se včasih poskušalo tudi s kako drugo pesmijo, že za to, da bi se učencem po tem tolikanj večja žeja vnela — zopet po Abuni Solimanu. Jerebice so dobra jed, vendar pravi Francoz — da ne gré, toujours perdrix! Tako se je ta gotovo lepa pesem (ktere pa kritikar ne ene vrstice bral ni) od kod to vé? popolnoma pristudila učencem; vsaj nobeden mi ne govori o njej, da bi se zraven nekako čudno ne smehljaj.“

Da je „Abuna Soliman“ razredom gimnaz. tako rekoč vse v

vsem za vajo v slovenščini, pa da je ta slavospév epopeja, to je pesniku samemu in slovenstvu ravno tako novo, kakor je uno „nobel“, da kritikar „iz nje ne pozná ne vrstice“, pa vendar z njo tako malovredno in žaljivo brska! Po naši misli je „Abuna Soliman“ ena najlepših zvezdic mlade slovenske poezije, o kateri bode prihodnji čas zaupljivo lepše sodil, kakor pa naši „posmehljevavci.“ „Gotovo lepa pesem se je popolnoma pristudila učencem“, kateri so z gospod kritikarjem govorili in se „posmehovali.“ Koliko je neki tistih bilo? Pa koliko tehta tako „posmehljevanje?“ — Nam je poglavitna reč prepričanje iz pogoste skušnje, da v teh malo urah, kar jih je v ljubljanski gimnazii za slovenščino odločenih, učenci v tej tvarini dobro in veselo napredujejo, in zasluga o tem gotovo gre njih učenikom. Dosti spisov, ki so tega priče, smo videli — iz višjih in nižjih razredov, v vezanem in prostem govoru. Iz ozira do učenika, na kterega une malo blagočutne zbadljivke merijo, molčimo o mnogoterih njegovih zaslugah za slovenščino, za ktere ne išče sicer hvale, — vendar pa naj bi se mu saj z zabavljanjem prizaneslo. — „Čudno smebljajo se gosp. kritikarjevi tovarši „Abuna-Solimanu!“ Zakaj neki? Pa ne, da bi jim bil preveč pobožen ta slavospév? . . . Čudno smebljá“ se gosp. kritikar pesniku Koseskemu. Zakaj neki? Male napake se že pregledajo pri ljubljennem pesniku, — meni on. Saj o drugem pesniku sam pravi: „Vse mu (narodu) je le lepo na njem, vse ljubo, še celo njegove napake!“ . . . Nektere volkodlakarice, ki jih je bil kritikarjev „priljubljeni pesnik“ sam — obljubim, da z dobrim vzrokom — v temnicah pustil, zdaj v pobirki odveč to pričajo. —

O tej priliki naj smemo opomniti na neko nasprotje marsikterih mlajših pisavcev, kateri vestno gledajo in pazijo, da ne grešijo zoper načela posvetnih šolskih naukov; manj natanki in manj vestni pa so v oziru na verska načela in pravila. Zdaj se učijo mladenči že na gimnazii cerkvene zgodovine, verne in npravne, častitljivih cerkvenih obredov itd.; v njih spisih pa so mnogoteri pregreški zoper take verske nauke in marsikterokrat je čutiti, kakor bi ta ali uni tudi mali katekizem že bil pozabil. Od kod je to? Ali je manj sramotljivo, če kdo kaže, da npravnih načel ne zná, kakor pa če se vidi, da ne umé posvetnih naukov, ki se jih je vendar učil? Naj omenim n. pr. to, da namesti blage in tenkočutne sramožljivosti, katero so celo Rimljani pri mladenču tolikanj čislali in hvalili, se razodeva dostikrat v novelah, pesmih, potopisih itd. neka predrznost, ki dela rudečico čednemu čitatelju, pa mu tudi do pisatelja ne budi sočutja in spoštovanja. — Tudi tisto neolikano mešanje svetih besed, reči in pomenov med neslane burke jim žalostno spričevanje daje, da ne umejo visocih besed: „Sancta sancte!“ — ter so pozabili, kaj druga zapoved prepoveduje. Kar se piše, to se potlej več ali manj bere, rabi, skazuje pri deklamovanjih, igrokazih, po drušinah itd. in greši se v tacih okolisnah pričo celih množic zoper čednost, spodobnost in omiko. Obširniše nočemo o tem pisariti, ker slehern iz tega lahko razume in povzame, kaj je prav, kaj pa ne.

Dragi pisavski domorodci! Dobro vemo, da ste vneti za svojo domovino, da kopernite za njen blagor, tudi nočemo tajiti, da dobro želite; toda v nravnosti niste na pravi stezi, ako se Vaše pisanje ne zлага z verskimi načeli. Nrnavnost ima večne postave, in ne more nikoli odjenjati: odjenjati morate Vi, ali pa bode šlo pod pot — pod pot Vaša nravnost in z njo Vaša sreča in Vaš mir, z njimi, pa tudi Vaša domorodnost, ktera je brez vsake cene, ako ni pod krmilom sv. vere in njenih zapoved.

Kritična pisma.

VI.

Pišes mi, da pričakujejo tisti, katerim so mar take reči, odgovora od mene. Vendar pa upam, ne tacega, kakoršen je spis v „Novicah?“ — kaj tacega od mene pričakovati, to bi bilo preveč! Vsak tič ima svoje lastno petje, ali če petja ne, vsaj svoj posebni glas, ki ga je prejel od stvarnika — in takó vpije ali poje, kakor zná, drugače pa ne more. Tako tudi jaz svojemu gospodu nasprotniku ne bom nikdar odgovarjal v tistem glasu, v katerem me je — ogovoril. Vsak po svoje! Da je pa gospod nasprotnik nektere reči v mojem spisu čisto drugače zasuknil (vide: bobova slama!), nektere pa čisto prezrl (glej: vso tisto obilo hvalo, ki jo dajem Koseskemu), to pa gre že na drugo stran; namreč med tiste reči, ki jih rajše vidim na kom drugem, kakor na sebi! Takó mi je gospod nasprotnik res storil očitno krivico — gotovo nehoté —; zató sem bil pa spisal prav kratek, pohleven in gladek odgovor in poslal ga s ponižno prošnjo gosp. redaktorju „Novic“, naj ga natisne — ali pa vsaj o kratkem naznani v prihodnjem listu, da sem mu poslal odgovor, katerega pa noče ali ne smé natisniti. Kakó se je ta gospod obnašal pri tej priložnosti — o tem pa rajše molčim; vsak človek imá svoje misli o plemenitosti! Ker me je bil gosp. nasprotnik poklical, naj poskusim prestaviti en sam odstavek Mazepe — priložil sem bil svojemu pismu 230 prvih verzov — prestavljenih v 4 dnevih v tá namén namreč, da pokažem, da se dá ta pesem prestaviti v ravno tistem metru; pa gosp. vrednik je vse to položil „ad akta!“ —

In takó naj ostane tá reč, kakor je! Za odgovor naj bere gosp. nasprotnik té kritične črtice, ki jih mislim pisati o prestavi Koseskega, in naj blagovoli spustiti se z menoj vred v to sitno preiskavo, morda bo potem malo drugače sodil. Pri tem pisanji se bom zdrževal, kolikor moč, vse porednosti in norčavosti, katera je, kakor sem ravno skusil, tako malo po volji našim možém — naj me tu pa tam še tako prstje srbé. — — —

Žalostno je zares, da mora človek pri nas še védno s strahom in trepetom iti na tako délo — naj ima še tako dober namen; to je koj „nagrda, sirov nalet, treba je satisfakcije“, kakor se mora

cerkev zopet posvetiti, če se je oskrunila s kakim hudodelstvom. Pa naj se vpije, kolikor se hoče, resnico je vendar le treba povedati — če je noče noben drugi, bom jo pa jaz!

Bog hotel, da bi mogel toliko dobrega reči o tej prestavi, kolikor bom moral slabega!

Prva njena napaka je tá, da ni jasna, sem ter tje je težko umljiva, na nekterih mestih čisto nerazumljiva. Jaz vsaj se ne sramujem povedati, da sem nektere verze po dolzem v gibanji še le razumel z originalom v roki. Kakor pa meni, mislim, da se je go-dilo tudi marsikteremu drugemu, le da človek ne spozna rad očito: Tega pa tega ne umem! in tako slepimo eden drugega!

Iz začetka že pa mi ni bilo jasno, kaj je nagnilo g. prestavljavca, da je izvolil namesto izvirnih prostih štirinogih jambov umetno talijansko osemvrstno petonogo stanco. Oblika sploh in tako tudi metrum se pač smé premeniti, pa, da bo prememba estetično opravičena le takrat, kedar najde prestavljavca kako délo, ki ima sicer lep zadržaj pa v slabi obliki, da po tem takem prestavljavca takó rekoč pomaga pesniku, ker je dal njegovemu delu lepšo obliko, ali pa tedaj, kedar je izvorno delo pisano v metru, v katerem jezik prestavljavčev ne more po svoji natori doseči lepóte izvirnega jezika. To je n. pr. vodilo Schillerju, kakor pravi sam, ko je prestavljal kos Virgilijeve Eneide.

Ne enega ne drugega razloga pa ne morem videti v naši prestavi. Byron je eden prvih pesnikov vsega svetá, in nikakor in nikjér se mu ne more očitati, ravno njemu ne, da ne bi bil popolnoma „mojster v formi“ on, ki je tako lahko, tako elegantno pisal, kakor malo kateri drugi pesnik. Ne potrebuje torej nobene poprave in pomoči; ko bi se bile ottave rime pripravne zdéle Byronu za svojega Mazepo, zakaj jih pa ne bi bil izvolil? Saj, da jih zna rabiti, resne in šaljive, pokazal je dovolj v svojem Don Juanu. Da je torej pisal Mazepo v prostih jambih, ni drugega razloga, kakor tá, da se mu je ravno ta mera za-nj pripravna zdéla — tega se je (bilo) tudi držati vestnemu prestavljavcu; saj ne pozabimo nikoli, da oblika v poeziji ni kakor je obleka, ki se nosi zdaj takó, zdaj takó, kakor ravno šega pelja — šega pa nima nikakoršnih, vsaj ne pametnih postav. Oblika je takó rekoč zraščena z umetnim delom, tako da se ne more brez škode ločiti od njega.

Ravno takó ni mogel voditi tukaj g. prestavljavca drugi razlog, saj morda vendar ne bo nihče trdil, da se našemu jeziku bolj prillegajo umetne laške stanice, kakor pa prosti jambi.

Ne morem si torej misliti drugega, kakor da je g. prestavljavca izvolil to méro le zató, ker so mu posebno všeč lepoglasne ottave rime. V tem sem jaz njegove misli, zlasti če se pišejo takó, kakor jih je pisal naš Prešern; takó jih pa ne zná vsak. Ali to še ni dovolj razloga; temveč, ker si je gospod prestavljavca s tem več škodil kakor koristil. Res je včasih malo težko prenesti kratek angleški vèrz, da ne izgubi nič, v ravno takó kratko slovensko vrsto (mogoče je pa vendar), za tó bi se pač smel verz v prestavi, če ni

drugače, podaljšati za eno nogo, to bi mu ne premenilo tolikanj značaja. Izvoljeni metrum pa je silil g. prestavljavca, da je moral raztrgati in razkosati povest, ki je v enem pisana (le v daljše oddelke razdeljeno), to pa ni šlo vselej brez sile; in to je primoralo prestavljavca, da je moral marsikaj dostaviti iz svojega, da je bila stanca polna —; tó pa, kakor vidimo, ni pomnoženje, ravno tako, kakor ne pomnoži vina v kozareu, kdor mu prilije vodé. Takó je g. prestavljavec, in to je velika napaka, čisto spremenil karakter izvirne pesmi, in to gotovo ne njej na korist; česar se bo prepričal vsaki, kdor bere zaporedoma original in prestavo! — Govoré o posameznih rečéh mislim puščati na stran vse malenkosti, ravno takó tudi čisto jezikoslovne napake, katerih bi veliko našel tudi ne preoster filolog. Med malenkosti štejem tudi take reči, kakor je n. pr. koj začetek: Je bilo dneva po pultavski bitvi. Vsaki že zdaj vé pri nas, da ni dobro začenjati — z brezglasnimi besedami.

V 1. stanci se bere: Razdjana vsa po ostri bojni britvi. Če se že izvoli nelepa podoba britve, ki je pa nima Byron — ostati se mora pri podobi; britev pa ne razdêva, ampak le reže — njena bistvena lastnost je ostrost. Tacih in še hujših napak, ki bi se ne sméle najti pri nobenem poetu, še tudi ne pri prozaiku, ki ima kolikaj korektno pisavo, bomo našli v tej pristavi še več. Če pisavec rabi podobo, mora biti prvič karakteristična, da nam bolje, krepkeje ne samo za um, ampak tudi za oči izrazi misel, kakor navadna beseda; če nima te glavne lastnosti, tedaj je le — fraza; drugič pa, in to je ravno tako imenitno, mora pisavec ostati pri podobi, ki jo je izvolil, in takó jo razpeljati, da se dá naslikati, da jo vidi bralec živo, jasno pred očmi — da pa more to pisavec, mora jo sam prej videti v duhu tako, kakor ko bi jo hotel naslikati z barvami — potém se bo vse zlagalo in vezalo — denique sit quidvis, simplex dumtaxat et unum. Po tem ne bo prisiljeno bralevo oko, ali recimo: bralevo domišljija nemirno in na zadnje nevoljno tavalala sem ter tje, kakor Noetov golobček — ki ni vedel, kje bi si počil. — Po tem principu bi se moral grajati tudi znani izrek Goethejev: Prijatelj! siva vsa je teorija — Zeleno zlato je drevó življenja. Zagovarjanje, češ, da beseda zlat ni tû že več tropus, da je že popolnoma izgubila prvotni pomén, meni vsaj ne zadostuje; po moji misli je Goethe humoristično te dvé besedi kakor kak oksymoron nasproti postavil — saj jih govori — Mefisto! To je pa tudi edina meni znana taka napáka v pravih poetih; pri nas pa ne gre takó na tanko; če pridemo kedaj do tega, pokazal bom sonet s slovenskimi črkami tiskan, v katerem je zmešanih 5 ali 6 različnih podob, kakor bi se človeku sanjalo; pravo sračje gnjezdo — undique conlatis membris! — Za zdaj dovolj tega! —

Dalje še v 1. st.: Krepóst in up v okrutni krvolitvi
 Nezvesta kot ostale vse moči
 Topovje, konj'ki, peštvo, druge sile
 K zmagavnemu so caru prestopile.

Krepost pač nima družega poména kakor virtus; ta pa ni k caru prestopila, temuč le moč, potentia — „power“ ima original.

Nezvesta kot ostale vse moči, torej krepost in up in druge moči — čudna zveza; ali pa se mora umeti morebiti: moči, ki so mu ostale — pa to tudi ne gré — ktere so pa té druge moči? Na tanko so nam naštete: Topovje, konj'ki, peštvo — to je že precej dovolj; vsaj bralec, ki ni po vojaško izobražen, ne bo pogrésal ničesar — vendar pa je pristavljeno še: in druge sile — kakor et caetera. To je tako nepoetično, da človek ne umé, kako pridejo te tako praktične reči v rahle, nežne stance. Byron ima samo tri reči, ki so bile kralju nezveste, moč (oblast), slava in ljudstva — to je pač dovolj; kar je več — to je odveč, ne pa pomnoženje.

Str. 2. Tak Moskovi sloboda je otéta ravno svoboda tukaj ni karakteristična, ampak: zidovi, kar stoji v originalu. To opominja človeka velikega požara, ki je bil vdar enemu (Napoleonu) — vsem z neba grom.

„Do dobe zmot“ — se ima tu misliti francoska revolucija — ta je bila že minila — ?

„V pokvaro večji“ — pokvara je tu kaj, slaba „prekuc“ pa grda beseda! Kakó se beró ti vrzi v originalu!

Str. 3. Očitanje pohlepa dik nastrán

Pustijo vsi v tej noči tužni, ljuti,

Das' reče vsak, kar misli, sodi, čuti.

Ti so eni tistih vèrzov, ki jih nisem umel brez originala, ki pravi popolnoma jasno in naravnost: Le en glas se ni čul, da bi očital (kralju) slavohlepje v tej nesreči, nadlogi („humbled hour“ je prav lepó rečeno — pa se težko prestavi) zdaj ko se resnici ni bilo bati (kraljeve) moči. Tu pa je vsaka beseda napačna — „Očitanje pohlepa dik“ — genitiv pod genitivom! — „pohlep dik“ za „ambition“ je kaj nesrečno rečeno, „očitanje na stran pustijo“, kaj prozaično — „v tej noči tužni, ljuti“ — kar je tužno (tožno) žalostno — to ni ljuto, divje — potém pa: da s' reče vsak, kar misli, sodi, čuti. To se vendar ne more umeti drugače kakor takó: Nobén nima srca, da bi kralju očital slavohlepje, ki je krivo tolike nesreče — akoravno vsak pravi, kar misli! Kakó je tó? Ali le med seboj takó govoré — to bi se pa moralo povédati. Da-si reče vsak — to pa vendar ne more stati namesto: da si smé reči vsak! Ali se pa mora to morebiti takó umeti: Vsak govori, kar misli — vendar mu nobeden ne očita slavohlepja — iz tega se sklepa, da tudi nihče ni mislil nič takega — pa tedaj se ne smé reči: „pustijo na stran“ očitanje. Kakó jasen je pa original! Nobeden ni djal kralju žal besede — akoravno se mu ga zdaj ni bilo treba bati (tako plemeniti so bili vsi)! In pa zadnjič: „Kar misli, sodi, čuti“. Tu so spet tako nakopičene besede brez potrebe, brez gradácije, da je le napolnjen verz — ena sama: misli, ali: čuti, bila bi veliko bolja, kakor so vse tri. —

Non multa sed multum! —

Str. 4. Ta dirja z njim veliko milj okroga —

Ali je okroga genitiv (ali celo adverb namesto okrog)? Pa to na stran! — kralj ni tékal okrog, kakor neumen, bežal je s svojimi tovariši, v eno strán, in vedel je kam — (saj pravi pozneje Mazépa, da hočejo priti do Boristena. V ravno tisti str.

V gošavi zdaj prvotnega še loga

Kaj je prvoten log? morda pa vendar ne: urwald — kar bi moralo stati tukaj — log ni gozd (se vé da ne vem, kaj Murko pravi) vsaj pri nas Slovencih ne!

O blesku ogenj daljnih ruskih črt
kaj so pa ruske črte? Morda čete?

Str. 6. V napadu tem težav, nesreč in zlobe

Pokorne so nadloge volji vse,
Trpljenje, trud, grozivne vse gonobe
Kar scer na zemlji pusto, grenko je,
Vse vkloni se ti duši tako zmožni,
Ko pred ob sreči polki mu podložni.

Ko kralja napadejo težave, nesreče in zlobe — tedaj so mu pokorne vse nadloge, saj to ravno tiste nadloge — in pa zopet tri: težave, nesreče in pa še zlobe; pa še ne dovolj — na to so še naštet: trpljenje, trud, gonobe, pa da bi vendar le kaj pozabljenega ne bilo, pristavljen je zopet tisti et caetera: „Kar scer na zemlji pusto (sic!), grenko je. Take eksemplifikacije so gosp. prestavljavcu posebno lastne — pa strašno nepoetične! Koliko krajše in krepkeje je rečeno vse to v originalu! Pa dovolj za zdaj! Dalje pisati mi brani jasno, mlado nebo nad menoj! zapeljivo se mi prilizuje ter mi boža lice mehka sapica, ter mi donaša sladek duh iz cvetoče seči za menoj, v seči pa poje penica na vejici čepé poleg svojega gnejzda. Zdaj pa misli in piši človek, če ti je mogoče!

V Vöslavu 16. majnika 1868.

J. Stritar.

Mazépa*).

I.

Pri Poltavi je boj končan;

Bilá je Švedu sreča kriva.

Tik moža mož leží zaklán,

Za kralja zadnjič kri preliva.

⁵ Ob ljudstva, slavo je glavár,

Oblasti klanjajo se novi,

Nezvestim zdaj gospod je car.

Otétí Moskve so zidovi,

Da pride hip še bolj strašan,

¹⁰ Da pride bolj sloveč jim dán,

Da vruga hujšega zdobé,

Slavnejše vničijo imé.

Globoči pad, strašnejši lóm,

Vdar enemu, vsem z neba grom!

*) Ta kós Byronove pesmi je poslovenjan v tá namén, da se primérja od verza do verza z originalom in pa s prestavo gosp. Koseskega! —

II.

- 15 To bojni bog je sklenil bil,
Bežati Karla je učil;
Krvav čez reke, čez raván
Beží s prijatli noč in dán,
Tisoč jih palo v tem je begi,
20 Pa ni se čul en glas v zadregi,
Mu slavohlepje očitati
Zdaj, ko se ni več kralja bati.
Konj vbit je — svojega mu da
Gijeta — sam život končá.
25 Po dolzem teku, težkem trudi
Begúnu tudi tá se zgrúdi. —
Globoko v gozdu, ki temní
Žar stražnih ognjev, kjer leží
Sovražnikov čujočih roj, —
30 Kralj ude položí slabé. —
Al to je lovor, to pokoj
Ki za-nj narodi se boré? —
Tu nasloné ga na drevó;
Smrt brani krepko mu teló.
35 Skelé ga rane, strésa mraz,
Hladán, teman je nočni čas;
Kri, ki mu v žilah vre, ne dá,
Da kratek sen ga pokrepčá.
Pa, ko do téga je prišel,
40 Ko kralj je Karol vse trpél.
Zdaj, ko nevarnost ga obdája,
Slabost in stráh ga ne obhaja;
Pokorni mu molčé zdaj boli,
Ko nekđaj národi oholi! —

III.

- 45 Številce knézov — oh kak málo!
To storil mu je sam ta dán;
Pa zvesti, kar jih je ostalo,
In plemeniti vsi; — teman,
Molčeče sede vsak na tlá; —
50 Kralj, konj, vojaki v enem krogi!
Žival in mož se družita,
Tovariša sta si v nadlogi. —
Mazepa si je stán izbral
Tám, kjer je hrast košato stál,
55 Starikav, grčav in krepak,
Ko sam ukrájinski junák! —
Al' truden sám, kozaški knez
Odergne konja čez in čez,
Iz listja post'ljo mu naprávi;

- 60 Otirati mu grivo jáme,
Odpné mu pas ter uzdo snáme,
Vesel zrè, kak se pase v travi,
Ker šla mu skrb je prej po glávi,
Al' hotel bo po hoji vroči
65 Múlti rosno travo v noči?
Pa trd je konj, ko gospodár;
Jéd, post'lja sta mu malo mar,
Iskren — pa krotek in učán,
Ničemur se ne stavi v bran,
70 Mršáv in vajan vseh nadlóg,
Tatár od glave ves do nóg;
Pokoren migljeju, besedi,
Pozná 'zmed vseh gospoda v srédi,
Če jih je tisoč króg — nebó
75 Brez zvezd naj krije pot temno,
Vso noč zvestó za njím hití,
Ko srnič mládo za srno sledí.

IV.

- Mazépa plašč razpolóži,
Na hrast pa kopje nasloní;
80 Poskusi, če orožje celo
Viharno pot je pretrpelo,
Če v ponvi strelni prah leží,
Petelin še kremén drží;
Ogleda nožnico in meč,
85 Če jermen mu oguljen ní.
Zdaj čutaro odprè, iz vréce
Čestiti mož večerjo zvleče;
Obila pač ni bila več!
Ter kralju in tovaršem tudi
90 Krog vsakemu svoj del ponúdi,
Ko plemenitnik brez skrbi,
Gospodo slavno ki gosti!
Z nasmehom si je Karol vzél
Večerje siromaške dél,
95 Veselega se s silo dela,
Da družba tudi je veséla,
In govori: Noben vojak
Da-si srčán je, hraber vsak,
Na poti, v boji več ni stóril,
100 In menj nobeden ni govoril,
Ko ti Mazepa! — Zemlja vsa
Ni vid'la para tacega,
Od Aleksandra do teh dni,
Ko sta Bucéfal tvoj in ti! —
105 Ti Skita prehitíš; leté
Čez réke, gozde, čez poljé! —

— „Prekléta da bi šola bila
 Ki me je jahati učila“ —!
 — Zakáj, oj hetman stari! to,
 110 Ker si tak lépo se učil?
 — „Predolgo bi Vas s tem mudil;
 Bežati nam še daleč bo,
 'Zmed nás bo mnogi še zadét,
 — Na vsacega jih je deset! —
 115 Da konji naši brezskrbno;
 Ob Boristénu se pasó;
 In Vam potreba je pokoja,
 Jaz bom za vse na straži stal.“ —
 — Al čuti te, je želja moja,
 120 S tem boš najblaži dar mi dal,
 Ko právil bodeš, morebiti
 Pokoj mi kratek vtegne priti;
 Takó pa upati ne smém,
 Da spanje zbliža se očém.

V.

125 — „Takó pa rad! spomin bom lét
 Ponóvil sedemkrat deset!
 Kralj bil je Kazimir! — dà — zád
 Imél sem dvajseto pomlád.
 Jan Kazimir — jaz med strežáji
 130 Šest let sem bil v življenja mláji.
 Bil rés je pravi učenják,
 Vam, veličanstvo! ne enák!
 Dežél dobíval z mečem ní,
 Da spet potém jih izgubí;
 135 Pa ni brez déla bil nikdar,
 Žen bilo mu in múz je már;
 Té mu preglávice dadó,
 Da časi hoče na vojskó;
 Pa dolge ne trpi nikoli,
 140 Brž knjigo, ljubo novo 'zvóli!
 Da zbor varšavski mir je dál,
 Lahkó bi bil pokojno spál.
 Napravljaj je gostí, kjer vsà
 Zbirála se je Varšava,
 145 Da gléda tu sijajni dvór
 Gospéj in knézov jasni zbór. —
 Poetje mu pojó, da on
 Je pravi poljski Salomon;
 En sam je zabavljíce péj,
 150 Ker ní plačila bil prejél.
 Igrè so bile tu in petje,
 Vsi vprék smo bili tu poetje.

Da! sam jaz vêrže sem kovál,
 „Obupni Tirsis“ sem si djál“! —

VI.

155 Bil tu je neki palatin,
 Grof imenitnega pleména;
 Ohol, ošaben bogatin,
 Ko da bi bil nebeški sin,
 Část ni zadosti mu nobéna.
 160 Bil v krvi, zlatu je bogat,
 Da mu vrstnika ni biló;
 Zamaknjen gledal je zaklad,
 Svoj slavni rod premišljaj rad;
 To zmeša glavo mu takó,
 165 Da céna dražih teh rečí
 Na zadnje mu se lastna zdi! —
 To ní se htelo ženi zdeti,
 — Bil dvakrat starši je od njé —
 Možá ni mogla več trpéti. —
 170 Up, strah jo ziblje — zdaj solzó
 Potoči čédnosti v slovó; —
 Zdaj plesi — sanje zdaj brez míra!
 Krog po mladenčih se ozira,
 Ter čaka, da se pot odpira,
 175 Priložnot pride, ki žené
 Najtrje omeči srce.
 Imé da profu častno dá,
 Ki, pravijo, v nebó peljá!
 Pa čudno! — malo kdo jih hvali,
 180 Ki so mu část to izkazali.

VII.

Junak sem bil, pač rečí tó
 Smém zdaj, v sedemdesetem leti;
 Ni fanta, ne možá biló,
 Služabnik, al gospod naj bo,
 185 Kateri v prvem mojem cveti
 Pomeril bil bi se z menó;
 Bil sem krepák, živ in iskrén;
 Obraz, — kakó je spremenjén! —
 Prej gladek, zdaj ves izorán;
 190 Skrb, boj in čas so ga 'zorali;
 Pogled, pred jasen, zdaj temán,
 Da moji bi me ne spoznali,
 In kdor bi videl zdaj obraz,
 Ki ga spoznal je prejšnji čas! —
 195 Prememba ta se je godíla,
 Prej ko se starost oglasíla;

Srčnosti čas pa in moči —
 To ste skusili — vzeli mi ni;
 Sicer ne pravil bi takó
 200 Pravljič pod hrastom, kjer temno
 Odeja le mi je nebó. —
 Naprej! Terezina podoba —
 Tu med drevesom in menó
 Jo vidi plavati okó —
 205 Spomin ostal mi bo do groba!
 Kakó besedo najti pravo,
 Da Vam popišem nje postavo!
 Azíjsko bilo je okó,
 Ko da bi poljska kri se bila
 210 S sosednjo turško tú združila,
 — Temno, ko je nocoj nebó!“ —
 Pa nježna luč se skózi krade,
 Ko vzhod polnočni lune mláde;
 V mokróti plavajo oči,
 215 Ki jo njih lastni žar topí;
 Ljubezen, ogenj v hrepenenji!
 Kakor svetnikovo v trpljenji
 V nebó zamaknjeno okó,
 Ki mu je vmírati sladkó.
 220 Pa čelo — jezero po leti,
 Ki val mu tiho, mirno spava,
 Bistró, da solnce v njem se sveti,
 In jasno se nebó zgledáva. —
 In lice, usta — pa zadosti!
 225 Ljubil sem jo, in še takó,
 Ko nekđaj, ljubim jo zvestó,
 V veselji ljubim in bridkosti! —
 V ljubezni še sem za-njo vnet
 In spremlja me do poznih lét
 230 Preteklih dni podoba lépa,
 Tak bo do konca dní Mazépa! —

VIII.

Zagledam, zrem jo, zdihovaje
 Molčé odgovor ona daje. —
 Glasóv je skrivnih sto in sto,
 235 Ki jih umé uhó, okó;
 Ko iskre misli z nas pršé,
 Ko nam prepolno je srcé,

In sporazumljenje predó
 Takó skrivnostno, ko močno
 240 Ter pletejo vezi krepké,
 Ki srca vežejo mladé.
 Po njih žar v srca teče žgóč
 Kakor elektrike je moč! —
 Zrem, zdiham, jokam se skrivé,
 245 Ne upam vendar si do njé.
 Ko sem pa ž njo seznanjen bil,
 Pri njej sem večkrat se mudil
 Brez stráha. — Zdaj vesel te sreče,
 Razkriti hočem jej srcé,
 250 Pa na jeziku glas strepéče,
 Besede se na dan bojé —
 Da pride čas! — Igrá je neka,
 Otročja prazna, brez poména,
 Da kratkočasi le človeka.
 255 Pri tej — ne vém jej več iména. —
 Sedim nasproti ravno ž njó;
 Prišlo je to, ne vem kakó,
 Dobiček, zguba ni mi már,
 Da ž njo sem le, — dovolj sladkosti!
 260 Da vidim, čujem, mi je dosti!
 Najljubšo mi na svetu stvár.
 Ko straža zvesto zrem jej v óči
 (Takó naj naše zró v tej noči!)
 Kar zdi se mi — da ni jej mar
 265 Igrá, da komaj vé, kaj dela;
 Ni zgube žalostna, veséla
 Dobička ní — pa vendar z máno
 Igrá štír' ure neprestáno.
 Da si ne mára dobivati,
 270 Ne more vendar z mesta vstati.
 Tedaj pa misel, kakor žar
 Veséla šine mi v glavó,
 Molčé da kaže njen obraz,
 Da ni obupati še čas.
 275 Tedáj mi šine 'z ust beseda —
 Pač govor veže se slabó,
 Veliko vreden ní, pa gleda
 In sluša me — kaj hočem več!
 Če sluša zdaj, bo že še spet;
 280 Saj srce njeno ni ko léd;
 Če enkrat noče, ni vse preč!

Književni obzor.

Cvetnik slovenske slovesnosti. *Berilo za više gimnazije in realke.* Sestavil A. Janežič. V Celovcu 1868. — S tretjim snopičem, ki se je ravno kar v tiskarnici donatisnil, je dovršena bogata nabira najlepših slovstvenih književnih izdelkov slovenskih v vezanej in nevezanej besedi od Vodnika do najnovejših časov. Namenjena je ta knjiga sešodno odraslej slovenskej mladini v koristno dušno zabavo, pa jo bode gotovo z veseljem prebiral tudi vsak drugi prijatelj naše lepoznavske književnosti. V „Vvodu“ obsega kratek poduk o pesmarstvu in o najnavadnih pesniških izdelkih (str. 4—16); „berilo“ samo pa razpada na štiri razdele. Prvi razdel (str. 17—117) zapopada 136 liričnih, drugi (str. 118—272) 69 epičnih, tretji (str. 273—291) 3 dramatične in četrti (str. 292—380) 32 večih ali manjših podučnih prozaiških izdelkov, nekaj v tej knjigi prvokrat natisnjenih. Knjiga šteje 24 drobno tiskanih pol v osmerki in velja po knjigarnicah in za tiste, ki jo želé poštnine prosto po pošti prejeti, 1 gl. 60 kr., sicer pa 1 gl. 50 kr. Kdor noče denarjev naročilu priložiti, pošljemo mu knjigo s poštnim povzetjem; letoletni Glasnikovi naročniki pa jo morejo kot povračilo za drugo polletje prejeti.

Vrazova slov. zapuščina. V današnjem listu priobčujemo prelepo národno pesem iz bogate zapuščine rajnega hrvaškega pesnika Stanka Vraza — rojenega Slovence —, o kateri poroča naš rojak g. F. Kočevar v „Sl. gospodarji“ med drugim to-le: „Začudil sem se nad obilnostjo in obsežnostjo njegovih slovenskih spisov. Četirikrat sem nesel vsakokrat poln robec njegovih spisov v svoj stan, da jih vse pregledam in preberem. Bral sem jih hlastno, kakor da nisem že deset let videl nobene slovenske besedice napisane. Jaz sem poprej zmeraj mislil, da St. V. ni nikdar nič slovenskega pisal —; morete si tedaj misliti, kako sem bil preseneten, ko mi na enkrat pride toliko izobilje njegovih slovenskih spisov pod roke. V srce me je pa bolelo, da so vse te dragocenosti tako dolgo kakor zakopan talent v prahu ležale.“

Slovenska zapuščina St. V. obstoji iz dveh strok: ena obsega národno, druga pa umetno blago. Národnega blaga so dobro tri četrtine vseh spisov. To národno blago obstoji večó stran iz národnih pesem; pa je tudi dokaj pregovorov, uganjk, navad, vraz, iger in pripovedek med njimi. Beroč vse te stvari sem se na tihem veselil, da bom mogel našemu literarnemu svetu poročati, da St. V. literarna zapuščina zapopada mnogo nad tisoč slovenskih národnih pesem. Žal mi je, da nisem vseh od prve do zadnje preštel, da bi mogel na tanko njih število povedati. Med temi pesmimi ni ne ena stroka nezastopana.“

Hvala Bogu, da bogata zapuščina ni v izgubo šla; Slovincem pa bodi prva skrb, da se ta nabira dostojno vredi in tako vredjena v najkrajšem času zagleda beli dan. Od Zagreba se nimamo nadjati, da bi hotel izdavo slovenskega dela pod svojo posebno skrb

vzeti; naj stopi torej Ljubljana na noge in nam kmalo oskrbí izdavo St. Vrazove slovenske zapuščine! Ne dvomimo, da stori sl. Matica, kar jej je v tej zadevi storiti sveta dolžnost.

Oznanilo zastran Cvetja. Ker nam gosp. pisatelj še ni poslal nadaljevanja romana „Cvet in sad“, ki ga ima v predelavi, ni še bilo mogoče 36. snopiča na svitlo dati. Kakor hitro nam pride rokopis, prične se brž nadaljevati. Upamo, da se to v kratkem zgodi.

Besednik.

Iz Celovca. Približal se je zopet čas, da bode treba družbi sv. Mohora dajati račun o svojej delavnosti v devetem letu svojega obstanka po novih pravilih. Z veseljem moremo že danes naznaniti, da v svojem vspehu ni zaostala za nobenim vseh dosedanjih let. Število družnikov se je razmnožilo, kakor bi z nami vred gotovo ne bil pričakoval nobeden rodoljub; poskočilo je namreč že na 10458 (med njimi je 300 dosmrtnih), priraslo je torej družbi letos zopet 3372 novih udov. Na prvem mestu stoji tudi letos lavantinska škofija, ki šteje že 3746 udov; za njo pride ljubljanska z 3302 družniki. Tema primerno se je razmnožilo število družnikov tudi po drugih škofijah: goriška škofija šteje letos 1388, krška 1221, tržaška 641 in po raznih drugih krajih 160. Med dekanijami gre prvo mesto ljubljanskej z 776 udi; dalje štejejo čez 200 udov: št. jurska na Ščavnici 376, goriška 301, mariborska 279, radoliška 265, loška 254, videmska 242, doberloveška 239, kranjska 234, tominska 226, ptujska 227, doljno-roška 213, cerkniška 211 in celjska 201; večina drugih dekanij ima čez 100 ali vsaj blizo 100 družnikov. Družbine bukve torej poromajo letos že v 10458 iztisih med slovenski narod in si pridobodo morda še dva-trikrat toliko bralcev, da sejejo v njih srca seme lepih nauk in koristnih znanosti. Hvala in čast vsem Slovencem, posebno pa častitej duhovščini! njena veljavna beseda je največ pripomogla, da je družba sv. Mohora tako krepke korenine pognala med slovenskim narodom. Naj jim bode tudi v prihodnje priporočena, da si pridobi od leta do leta več družnikov — s časom tudi po tistih župnijah, po katerih doslej po č. duhovščini še ni predrla med prosti naš narod, kteremu je prave krščanske omike tolika potreba, posebno če se mu še domače šole zapró.

Letošnje bukve so se natisnile: „Življenje svetnikov in svetnic božjih“ (3. snop.), „Kristusovo življenje in smert“ (1. snop.) in „Domače in tuje živali v podobah“ v 12.000, „Mati božja dobrega sveta“ in „Koledarček za leto 1869“ pa v 11.000 iztisih. Razpošiljava se prične letos že prve dni mesca julija in sicer najprej v razna slov. mesta, da pridejo gg. bogoslovcem in dijakom še pred njih odhodom na dom v roke.

Kdor še ni poslal novih „Vodil opravnega reda“ podpisanih nazaj, naj stori to vsaj v osmih dneh, da se morejo v Koledarčku natisniti imena tistih dosmrtnih družnikov, ki so novim vodilom pridili.

Národna svečanost v Pragi. Srca vseh Slovanov, oči vseh Avstrijancev so bile obrnjene na god sv. Janeza Nep. v zlato Prago, kjer se je o pokladanji temeljnega kamena za národno gledišče vršila slovesnost, kakoršne Praga morda še ni in je tudi tako brzo ne bode doživela. Od mrzlega severja in toplega juga, iz vzhodnih in zahodnih okrajín — iz vseh slovanskih dežel je prihitela brezštevila množica slovanskih gostov — ceni se jih blizu 150.000 —, da se brat z bratom veseli in raduje nad vtemeljenjem novega doma domačim muzam. Reprezentant nas Slovencev je bil dr. J. Vošnjak iz slov. Bistrice.

Rodoljub Ledinski. † Pretekli mesec nam je ugrabila nemila smrt zopet enega pisatelja izmed malega števila naših pesnikov, namreč Antona Žaklja, ki ostane po svojih mičnih poezijah kot „Rodoljub Ledinski“ Slovincem za vedne čase v lepem spominu. Naj v miru počiva, njegovi pesniški izdelki pa naj se s časom zberó in v posebnej knjižici na svitlo spravijo, ker je skoraj vse njegovo delo prav visoke pesniške cene.

Naznanilo.

Naša prošnja v zadnjem listu doslej žalibog ni našla zažele-nega odziva; preobilica zaostankov, pa tudi marsiktera nemila izkušnja nas je prisilila, da ustavimo z današnjim listom izdavo „slov. Glasnika“ za drugo polletje; kako bode ž njim od novega leta naprej, to se pozneje določno oznani. Da pa čest. gg. celoletni naročniki izgube ne trpé, pošljemo jim polletno naročnino (1 gl. 50 kr.) po pošti nazaj ali jo prepíšemo za l. 1869; če jim je pa prav, pošljemo jim za omenjeni znesek raznih del iz „Cvetja“ v primerni vrednosti (razun še nedovršene VI. šestke) ali pa „Cvetnik slov. slovesnosti“, samo prosimo, da nam blagovoljno do konca tekočega mesca naznanijo, kako naj jim ugodimo. Pri tej priložnosti se zahvaljamo vsem dosedanjim podpornikom; gosp. naročnike pa, ki so nam še kaj na dolgu ostali, lepo prosimo, da storijo v najkrajšem času svojo dolžnost. Jako nam je žal, da ne moremo v tem listu pričete lepe Jurčičeve novele dokončati, ker nam g. pisatelj žalibog še ni poslal konca do današnjega dneva. Z Bogom.

V Celovcu 27. majnika 1868.

Vredništvo.

Imenik č. gg. naročnikov. (Konec.) Za celo leto so dalje plačali: 151. o. G. Pfeifer, prof. v Paznu; 152. K. Dermal, uč. v Postojni; 153. M. Kociančič, prof. v Gorici; 154. dr. J. Rogač, kpl. pri sv. Križu; 155. J. Kogej, kpl. na Vrhnikih; 156. J. Jerala, kpl. v Srednji vasi; 157. K. Pec, c. k. uradn. v Kranji; 158. J. Lakner, župn. v Koprivni; 159. dr. J. Zupanec, notar v Ljubljani; 160. slov. Beseda v Graecu; 161. J. Sovdat, župn. v Kamnjah; 162. V. Pfeifer, priv. v Ljubljani; 163. br. Adj. Benigar na Kostanjevici; 164. sl. čitalnica v Tmini; 166. A. Wieser, kpl. v Kapli; 167. Fr. Logar, kpl. v Roču.

Vreduje in na svitlo daje: A. Janežič v Celovcu, tiska pa J. Blaznik v Ljubljani.